პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

ლიტერატურა და ხელოვნება

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის და ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს ყოველკვირეული ორგანო

№ 2 (12), პარასკევი, 7 იანვარი, 1944 წელი. ფასი 1 მანეთი.

დღეს ნომერშია:

— უმაღლესი მთავარსარდლის ბრძანებანი.
— გიორგი ლეონიძე—ქართველი მხედრის ნაამბობი (ლექსი).
— ალექსანდრე ქუთათელი — შემოდგომა დედულეთში (ლექსი).
— საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში.
— სიმონ ჩიქოვანი — გირლიანაის ბინაზე.
— ლადო დონაძე—ჩაიკოვსკი.
— დიმიტრი ჯანელიძე — ღირსშესანიშნავი წიგნი.
— ბესო ჟღენტი — რას ამბობენ ციტატები.
— შალვა აფხაიძე—გიორგი ლეონიძე.
— აკაკი გაწერელია—იური ტინიანოვი
— გიორგი სამხარაძე — „ნაცარქექია" ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახელობის თეატრში.

ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა
უმაღლესი მთავარსარდლისა
არმიის გენერალ ვატუტინს

უკრაინის 1-ლი ფრონტის ჯარებმა დღეს, 4 იანვარს, ოთხი დღის სასტიკი ბრძოლების შემდეგ, იერიშით დაიკავეს ქალაქი და დიდი რკინიგზის კვანძი ბელაია ცერკოვი — გერმანელთა თავდაცვის მნიშვნელოვანი დასაყრდენი პუნქტი.

ქალაქ ბელაია ცერკოვის დაკავებისათვის ბრძოლებში თავი გამოიჩინეს გენერალ-ლეიტენანტ ჟმაჩენკოს, გენერალ-მაიორ მიროშნიჩენკოს, გენერალ-მაიორ ალექსეენკოს ჯარებმა და არტილერიის გენერალ-მაიორ ბუშევის არტილერისტებმა.

განსაკუთრებით გამოიჩინეს თავი:

გენერალ-მაიორ ჟოლუდევის სუმი-კიევის 232-ე მსროლელმა დივიზიამ, პოლკოვნიკ კუზნეცოვის კიევის 74-ე მსროლელმა დივიზიამ, პოლკოვნიკ [illegible] სუმი-კიევის 340-ე მსროლელმა დივიზიამ, [illegible] 111-ე [illegible] პოლკოვნიკ [illegible] 33-ე [illegible] 317-ე გამანადგურებელმა ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკმა, [illegible] მე-8 გამანადგურებელმა ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო ბრიგადამ, [illegible] 1667-ე [illegible] 493-ე ნაღმტყორცნელმა პოლკმა, [illegible] 328-ე ნაღმტყორცნელმა პოლკმა, [illegible] 87-ე [illegible].

მოპოვებული გამარჯვების აღსანიშნავად შენაერთებსა და ნაწილებს, რომლებმაც თავი გამოიჩინეს ქალაქ ბელაია ცერკოვის განთავისუფლებისათვის ბრძოლებში, მიენიჭოთ „ბელაია ცერკოვის" სახელწოდება.

ამიერიდან ეს შენაერთები და ნაწილები იწოდებოდნენ:

ბელაია ცერკოვის 111-ე [illegible] საარტილერიო პოლკი,

ბელაია ცერკოვის 33-ე ზარბაზნის წითელდროშოვანი საარტილერიო ბრიგადა,

ბელაია ცერკოვის გვარდიის 317-ე გამანადგურებელი ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკი,

ბელაია ცერკოვის გვარდიის მე-8 გამანადგურებელი ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო ბრიგადა,

ბელაია ცერკოვის 1667-ე გამანადგურებელი ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკი,

ბელაია ცერკოვის 493-ე ნაღმტყორცნელი პოლკი,

ბელაია ცერკოვის გვარდიის 328-ე ნაღმტყორცნელი პოლკი.

სუმი-კიევის 232-ე მსროლელი დივიზია, კიევის 74-ე მსროლელი დივიზია, სუმი-კიევის 340-ე მსროლელი დივიზია, [illegible] მე-16 ნაღმტყორცნელი [illegible] და [illegible] 87-ე [illegible] წარდგენილ იქნან [illegible] ორდენით დასაჯილდოებლად.

[illegible] ორდენის [illegible] ლენინის ორდენით დასაჯილდოებლად.

დღეს, 4 იანვარს, 21 საათზე ჩვენი სამშობლოს დედაქალაქი მოსკოვი სამშობლოს სახელით ასოცდაოთხი ქვემეხის თორმეტი საარტილერიო ზალპით სალუტს აძლევს ჩვენს მამაც ჯარებს, რომლებმაც გაათავისუფლეს ქალაქი ბელაია ცერკოვი.

საუცხოო საბრძოლო მოქმედებისათვის მადლობას ვუცხადებ თქვენს ხელმძღვანელობაში მყოფ ყველა ჯარებს, რომლებიც მონაწილეობას იღებდნენ ბელაია ცერკოვის განთავისუფლებისათვის ბრძოლებში.

სამარადისო დიდება გმირებს, რომლებიც დაეცნენ ჩვენი სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში!

სიკვდილი გერმანელ დამპყრობლებს!

უმაღლესი მთავარსარდალი
საბჭოთა კავშირის მარშალი ი. სტალინი

1944 წლის 4 იანვარი.

ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა
უმაღლესი მთავარსარდლისა
არმიის გენერალ ვატუტინს

უკრაინის 1-ლი ფრონტის ჯარებმა, 5 იანვარს, ხუთი დღის გააფთრებული ბრძოლების შემდეგ, იერიშით დაიკავეს ქალაქი და რკინიგზის დიდი კვანძი ბერდიჩევი — გერმანელთა თავდაცვის მძლავრი დასაყრდენი პუნქტი სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით.

ქალაქ ბერდიჩევის დაკავებისათვის წარმოებულ ბრძოლებში თავი გამოიჩინეს გენერალ-პოლკოვნიკ ლესელიძის, გენერალ-მაიორ პერხოროვიჩის ჯარებმა, არტილერიის გენერალ-ლეიტენანტ კარიოფილის არტილერისტებმა და ავიაციის გენერალ-ლეიტენანტ კრასოვსკის მფრინავებმა.

განსაკუთრებით გამოიჩინეს თავი:

პოლკოვნიკ კოლობოვის 389-ე მსროლელმა დივიზიამ, პოლკოვნიკ ვოლკოვიჩის გვარდიის 117-ე მსროლელმა დივიზიამ, გენერალ-მაიორ პროხოროვის 24-ე მსროლელმა დივიზიამ, პოლკოვნიკ ვოროშიშჩევის ტამანის 395-ე წითელდროშოვანმა მსროლელმა დივიზიამ, პოდპოლკოვნიკ გუსაკოვსკის გვარდიის 44-ე წითელდროშოვანმა სატანკო ბრიგადამ, პოდპოლკოვნიკ ილიუშკინის გვარდიის მე-12 ცალკეულმა სატანკო პოლკმა; პოლკოვნიკ სოლომატინის გვარდიის 312-ე გამანადგურებელმა ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკმა, პოდპოლკოვნიკ ვილენსკის 493-ე გამანადგურებელმა ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკმა, პოდპოლკოვნიკ პეტრუნიას ნოვოროსიისკის გვარდიის 69-ე წითელდროშოვანმა საარტილერიო პოლკმა, პოდპოლკოვნიკ სიგაევის გვარდიის 91-ე ნაღმტყორცნელმა პოლკმა, პოლკოვნიკ ლოჟეჩნიკოვის 227-ე მოიერიშე საავიაციო დივიზიამ.

მოპოვებული გამარჯვების აღსანიშნავად იმ შენაერთებსა და ნაწილებს, რომლებმაც თავი გამოიჩინეს ქალაქ ბერდიჩევის განთავისუფლებისათვის ბრძოლებში, მიენიჭოთ „ბერდიჩევის" სახელწოდება.

ამიერიდან ეს შენაერთები და ნაწილები იწოდებოდნენ:

ბერდიჩევის 389-ე მსროლელი დივიზია,

ბერდიჩევის გვარდიის 117-ე მსროლელი დივიზია,

ბერდიჩევის 24-ე მსროლელი დივიზია,

ბერდიჩევის გვარდიის 44-ე წითელდროშოვანი სატანკო ბრიგადა,

ბერდიჩევის გვარდიის მე-12 ცალკეული სატანკო პოლკი,

ბერდიჩევის გვარდიის 312-ე გამანადგურებელი ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკი,

ბერდიჩევის 493-ე გამანადგურებელი ტანკსაწინააღმდეგო საარტილერიო პოლკი,

ბერდიჩევის გვარდიის 91-ე ნაღმტყორცნელი პოლკი,

ბერდიჩევის 227-ე მოიერიშე საავიაციო დივიზია.

ტამანის წითელდროშოვანი 395-ე მსროლელი დივიზია და ნოვოროსიისკის გვარდიის 69-ე წითელდროშოვანი საარტილერიო პოლკი, რომლებმაც არაერთხელ გამოიჩინეს თავი გერმანელ დამპყრობლებთან ბრძოლებში, წარდგენილ იქნან სუვოროვის მეორე ხარისხის ორდენებით დასაჯილდოებლად.

დღეს, 6 იანვარს, პირველ საათზე ჩვენი სამშობლოს დედაქალაქი მოსკოვი სამშობლოს სახელით ორასოცდაოთხი ქვემეხის ოცი საარტილერიო ზალპით სალუტს აძლევს ჩვენს მამაც ჯარებს, რომლებმაც გაათავისუფლეს ქალაქი ბერდიჩევი.

საუცხოო საბრძოლო მოქმედებისათვის მადლობას ვუცხადებ თქვენს ხელმძღვანელობაში მყოფ ყველა ჯარებს, რომლებიც მონაწილეობას იღებდნენ ქალაქ ბერდიჩევის განთავისუფლებისათვის ბრძოლებში.

სამარადისო დიდება გმირებს, რომლებიც დაეცნენ ჩვენი სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში!

სიკვდილი გერმანელ დამპყრობლებს!

უმაღლესი მთავარსარდალი
საბჭოთა კავშირის მარშალი ი. სტალინი

1944 წლის 6 იანვარი.

გიორგი ლეონიძე
ქართველი მხედრის ნაამბობი

მტერს ხმლით მივდევდი ცხენდაცხენ,
მტერთა დამცემი ზარისა,
წამომეწია წინწკალი
სამშობლოს ღრუბლის ცვარისა,
გულგახურებულს ბრძოლაში
ზედ გულზე გადამეყურა,
დამშხეფა სამშობლოს მადლი,
ყღეროდა ოქროს ეჟვნურად:
„მე შენ გშობე და გაგზარდე,
შენ სანახავად მოველი,
სამშობლოს კოცნა მოგართვი,
სამშობლოს სიტკბო ყოველი".
მაშინ ვთქვი: „ჩემო ქვეყანავ,
შენ ჩემი გულის სატკბურო,
შენ თუ შენი რძე მასხურე,
მე ჩემი სისხლი გაპკურო!
შენ თუ მშობე და გამზარდე,
მე ვზარდო შენი სახელი!"
ცხენს დეზი ვკარი, გავქუსლე
ხელში შიშველი მახვილით.
ნაიერიშალს არ მახსოვს...
ვეგდე ხმალ და ხმალ დახლილი!

მერე შეხორცდა ჭრილობა
და როს გამთელდა იარა,
ვიგრძენ, ის წვეთი ნაჭრევში
სისხლის ცვრად შემეზიარა!
ვიგრძენ ისეთი სიმაგრე,
და ვიყავ ისე ურყევი,—
არა მგონია კლდე იყოს,
ქვამყარი, ქვიტკირურღვევი!

24 დეკემბერი. 1943 წ. ქ. ზუგდიდი.

ალექსანდრე ქუთათელი
შემოდგომა დედულეთში

ბაღდათის გზა მემანქანემ მალე დაითოკა,
შემომაგდო აჯამეთში. ძრავი შმაგად ტოკავს.
ყვირილა და გზავარცხლი ისე გაირბინა,
რომ მეგონა ეს კაბინა თვითმფრინავის ბინა.
დატრიალდა ხის ამალა ჯარასავით ჩქარი,
დამაჯახა აჯამეთში მაჯამეების ჯარი.
მზემ ერთბაშად გადმოუშვა გამდნარ ოქროს ზვავი,
მიწყურული შემოდგომის ყვითელ ფოთლის ხვავი.
ჩააფინა ახოებში თვალგიზგიზა ნოხი,
ხეს ჩააცვა ალისფერი ფარჩის ახალოხი.
მუხას ხავსი წამოასხა მწვანე მოლის მსგავსი
და ანთებულ ზურმუხტებით მირითო ხეთა გარსი.
მუხის ქერქის სუნი მეცა აჯამეთის ტევრის,
ქვის ჯამებში დანაყული საკმეზის და ქვევრის.
აჯამეთმა მშობელ კერას უმალ ჩამახედა,
მომაგონა დედულეთი, სახე იმავ ხეთა,
მის ძირას რო პატარები დავეძებდით სოკოს
და პირველად უცხადებდი, ხვაშიადსა გოგოს.
მაგრამ მუხამ რა იცოდა, როს მის ძირას ვიბოდი,
მის შემდეგ თუ რა გადამხდა, ვისგან, სად ან როდის!
ანთებული ზურმუხტივით კრთოდა ხეთა გარსი.
მუხას ხავსი წამოესხა მწვანე მოლის მსგავსი.

სულ დამუნჯდა აჯამეთი ფარულ ფიქრთა მცველი.
გაჩეხილი ტყე გათავდა და გამოჩნდა ველი.
ველის იქით ფერსათია, მთა-გორები კოხტა.
კორისწყალთან თვალი მოვკარ აბოლებულ ქოხთა.
იქ მელიან მეზობლები, ძეწნა თავდახრილთა,
ბედისვიანი, სანატრელი ორშიმო და ხრიკა.
გოლიათი მუხის ძირას თავს იწონებს კვინჩხა,
საკვირველი, დაკვარჩხული, მართლაც ერთი ფინჩხა.
ჩვენს მანქანას მოაძახეს დიმში პატარებმა,
ისეთებმა, დედულეთი როცა მატარებდა.
და გაირღვა გარდასული დრო და ჟამის გარსი.
მუხას ხავსი წამოესხა მწვანე მოლის მსგავსი.

უკან დარჩა აჯამეთი. ახლა უკვე ცივა.
ჩამავალი მზის სხივები დედამიწას სცვივა,
მთა შუბანი ლაჟვიშუბა, ჭიგო გეგონება,
ხანისწყალთან ხარდანსავით ვაზი ეკონება.
„ნეტავ მაჭარს მიუსწრებდეთ!"—გავიგონე უმალ.
გვერდზე მეჯდა ის ყლაღწვერა. ვერ ფარავდა გუმანს.
„ახლა მაჭარს სად იშოვი!?—გავუმყღავნე მეცა.
შემომხედა ჩოხიანმა. ჭროლა თვალი მეცა.
„იშოვება ჯერ აქა-იქ, ჩამობრძანდი ჩვენსა!"
მიპასუხა და ლაღლაღა კაკს ურტყამდა კვესსა.
მწველ აბედის სუნი მეცა, აჯამეთის ტევრის,
დედამიწის, საკმაზისა, მაჭრისა და ქვევრის.
ბაღდათის გზა საუბარში მალე დაითოკა.
არ მეშვება მეზობელი, მპატიჟებს და ტოკავს.
მომაგონდა წინაპართა წარმართული სახე.
„გააჩერე აქ მანქანა!"—შოფერს გადავძახე.
და გაირღვა გარდასული დრო და ჟამის გარსი.
მუხას ხავსი წამოესხა მწვანე მოლის მსგავსი.

მაძალებდა მასპინძელი დამაჭრებულ ღვინოს.
ამდენ ღვინოს რა შემასმევს, უნდა დამაწვინოს!
მაგრამ კარი აჭრიალდა. ძაღლმა შექმნა ყეფა.
დედამ „შვილო" დაიძახა, ცრემლი მოსწყდა ჩქეფად.
გაღიმებულ ჭერა ვაჟკაცს უმალ მივაშტერდი:
წითელ დროშის ორდენებით მომანათა მკერდი.
ცოლს ფარული სიხარულით სული შეეხუთა.
შვილს ჭაღარა დედის თავი მკერდზე მიეხუტა.
გაიპარა ოროლებში გლოვის ბაღდახინი.
მამა პირმშოს მოეხვია. წამოვიდა ლხინი.
სამამულო ომის გმირი დაუბრუნდა სოფელს,
მტრის მომძულეს და მონობის მუდამ უარმყოფელს.
სუფრის თავში აღიმართა კოლმეურნე გლეხი.
მან ორმაგად მომილოცა ბედნიერი ფეხი.
მოზღვავებულ სიხარულით სახლს აჰხადა ჭერი
და მეც ნაპირგადასული ლხინში შევიჭერი.
„იდღეგრძელოს დიდ სტალინმა!"—მეომარმა ბრძანა,
ვით მქუხარე ქვემეხებმა ომის გამოცანა.
მასპინძელმა მოგვანათა წინაპარის თვალი,
შიგ ელავდა ფარივითა გამარჯვების ალი.
იგი თვალი სამახსოვროდ მე ამ ლექსში ჩავსვი,
ვით ზურმუხტი მზით ელვარე, მუხის ხავსის მსგავსი.

განთიადმა ფრთა შემოჰკრა მთა შუბანის მაღლობს.
ბნელი გაქრა, მაგრამ ძაღლი ისევ ჰყეფს და ძაღლობს.
მზემ შეღება მიჯარული თეთნულდი და უშბა,
უშბა თოვლით გარინდული ემუქრება დუშმანს.
მხიარული მასპინძელი აივანზედ არი.
შვილის მოსვლა უხარია, თანაც კარგი დარი.
მზემ ერთბაშად გადმოუშვა გამდნარ ოქროს ზვავი,
მიწყურული შემოდგომის ყვითელ ფოთლის ხვავი.
ჩააფინა ახოებში თვალგიზგიზა ნოხი,
ხეს ჩააცვა ალისფერი ფარჩის ახალოხი.
და ანთებულ ზურმუხტივით კრთოდა ხეთა გარსი.
მუხას ხავსი წამოესხა მწვანე მოლის მსგავსი.

სოფ. როკითი, 2 ნოემბერი, 1943 წ.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში

[illegible]ართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში [illegible]მბრის უკანასკნელ რიცხვებში მოეწყო [illegible]გადოებათმეცნიერების განყოფილების სამეცნიერო სესია, რომელიც გახსნა [illegible]დ. უზნაძემ.

[illegible]აზე მოხსენებით გამოვიდნენ აკადე[illegible] რუსთაველის სახელობის ქართული ლი[illegible]ტურის ისტორიის ინსტიტუტის მეცნიე[illegible]უშაკები.

[illegible]ის პირველი სხდომა გაიხსნა აკად. კ. [illegible]ძის მეტად საინტერესო მოხსენებით: [illegible]ლა და მისი წიგნები ძველ ქართულ [illegible]რატურაში". აკად. კ. კეკელიძემ თავის [illegible]ნებაში განიხილა მსოფლიო ლიტერა[illegible] ისტორიის ერთი პრობლემა, რომელიც [illegible]ხანია მოქცეულია ევროპის გამოჩენილ [illegible]ართა ყურადღების ცენტრში. სიბილა [illegible]ბოდა ძველ საბერძნეთსა და რომში [illegible]წარმეტყველს" ქალებს, რომლებიც [illegible]თი „წინასწარმეტყველებით" უდიდეს [illegible]ნას ახდენდნენ პოლიტიკურ და საზო[illegible]ბრივ ცხოვრებაზე. პირველ საუკუ[illegible] მათი სახელი „წინასწარმეტყველი" [illegible]იანობასაც გამოუყენებია თავისი მიზ[illegible]თვის. მეცნიერებაში ცნობილია რამდე[illegible]წიგნი მათი „წინასწარმეტყველებისა", [illegible]ძიება ამ მიმართულებით ჯერაც არ [illegible]ვრებულა: დღესაც გულმოდგინედ ეძე[illegible]გადასხვა ერის ლიტერატურაში სიბი[illegible] „წინასწარმეტყველებათა" ფრაგმენტებ[illegible] ციტატებს. ქართული ლიტერატურა ამ [illegible]ვის ჯერ არ გამოუყენებიათ.

[illegible] კ. კეკელიძის მოხსენება მიზნად [illegible] ამ ხარვეზის ამოვსებას მეცნიერება[illegible]ცა, რომ სიბილა, როგორც ქადაგი[illegible]ეტყველი, ცნობილი ყოფილა უძ[illegible] დროიდან საქართველოში, ის ამოფა[illegible]მ ქადაგ-ქალებს, რომელნიც წარმარ[illegible] დროში დაკავშირებულნი ყოფილან [illegible], ხოლო ქრისტიანულ დროში — წმიდა [illegible] კულტთან. ძველ ქართულ ლიტერა[illegible] შემოუნახავს ნათარგმნ ნაწარმოებებში [illegible] ისეთი „წინასწარმეტყველებანი", რო[illegible] მეცნიერებაში ცნობილნი არ არიან [illegible] ბერძნული დედნები ასეთი თხზულე[illegible] არ შენახულან. ცნობები სიბილას [illegible] წიგნების შესახებ მოიპოვება აგრეთ[illegible]გინალურ ქართულ ლიტერატურაშიც.

ასეთი ცნობები მოიპოვება საბა-სულხან ორბელიანს, არჩილ მეფეს, განსაკუთრებით კი ისტორიკოსებს ჯუანშერსა და ლეონტი მროველს. ლეონტის ცნობებით სიბილას „წინასწარმეტყველებას" საქართველოში იცნობდნენ მეოთხე საუკუნეში ებრაელთა მცხეთის დიასპორაში და იბერიის მეფის კარზე.

აკად. კ. კეკელიძის მოხსენებას ახალი შუქი შეაქვს ძველი ქართული კულტურის ისტორიაში, ხოლო მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში იგი შედის ახალი, ჯერ უცნობი მასალით.

დოც. ს. ჭილაიას მოხსენება — „გრ. ორბელიანისა და ნ. ბარათაშვილის ურთიერთობისათვის" მიზნად ისახავდა ამ ორი დიდი რომანტიკოსის სამწერლო და პირადი ურთიერთობის საკითხის გარკვევას.

დოც. გ. აბზიანიძემ თავის მოხსენებაში („ერთი ფურცელი მე-19 ს. ქართული აზროვნების ისტორიიდან") გააშუქა წარსული საუკუნის 70-იანი წლების საქართველოს საზოგადოებრივი აზროვნების კავშირი რუსეთისა და დასავლეთის ინტელექტუალურ ცხოვრებასთან. მომხსენებელმა ჯერ გამოუქვეყნებელი საარქივო მასალის მიხედვით აღადგინა სურათი ქართველი მოაზროვნე ინტელიგენციის პირადი და იდეური კონტაქტისა (შეხვედრა, საუბარი, მიწერ-მოწერა) ისეთ გამოჩენილ ევროპელ და რუს მოაზროვნეებთან, როგორნიც იყვნენ კ. მარქსი, ლუი ბლანი, ფოხტი, ვ. ჰიუგო, როშფორი, გაუ; ჟირარდენი და პარიზის კომუნარები (ლეფრანსე, მონტელსი, შალენი, გალიარი), აგრეთვე რუსი მოაზროვნენი მ. ბაკუნინი, პ. ტკაჩოვი, პ. ლავროვი და სხვ.

დოც. ქს. სიხარულიძემ წაიკითხა მოხსენება თემაზე „ვახტანგ გორგასალი ხალხურ შემოქმედებაში". მომხსენებელმა ძირითადად განიხილა მდიდარი მასალა ქართულ და ჩრდილოეთ-კავკასიურ ფოლკლორში შემონახულ გადმოცემებისა ვახტანგ გორგასალზე.

პირველ სხდომაზე წაკითხულ მოხსენებათა გარშემო გამართულ კამათში მონაწილეობა მიიღეს აკადემიკოსებმა ა. შანიძემ, კ. კეკელიძემ, ა. ჩიქობავამ, პროფ. ს. ყაუხჩიშვილმა, დოცენტებმა შ. რადიანმა, გ. აბზიანიძემ, მ. ჩიქოვანმა, ს. ჭილაიამ და ე. ვირსალაძემ.

სამეცნიერო სესიის მეორე სხდომაზე მოხსენებით გამოვიდა აკად. ა. შანიძე, რომლის გამოკვლევამ „ზმნათა ორმაგი გარდამავლობის საკითხისათვის" დიდი ინტერესი გამოიწვია მეცნიერთა შორის. აკად. ა. შანიძის ძირითადი დებულებები იყო: ა) ქართველურ ენათა მასალები ადასტურებენ, რომ ზმნის გარდამავლობა განისაზღვრება მისი უნარით — შეიწყოს პირდაპირი ობიექტი, რომელსაც ბრუნვა-ცვალება ახასიათებს. ასეთი ობიექტი შეიძლება მხოლოდ ერთი ჰქონდეს ყოველგვარ ზმნას. ამიტომ ორმაგი გარდამავლობის საკითხი უნდა მოიხსნას ქართველურ ენებში. ბ) ანალოგიური მდგომარეობაა თურქულ ენებშიაც. ამიტომ უნდა უარყოფილ იქნას თურქოლოგების მტკიცება, თითქო გარდამავალი ზმნები, როდესაც მათ აკუზატივის აფიქსები ერთვიან, ორმაგად გარდამავალნი ხდებოდნენ. ოპონენტებმა მოხსენებაში წამოყენებული დებულება მნიშვნელოვან შენამატად აღიარეს არა მარტო ქართული ენის, არამედ სხვა ენების გრამატიკულ მეცნიერებისთვისაც.

პროფ. ალ. ბარამიძის მოხსენება მიზნად ისახავდა — გაერკვია ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში ერთი მეტად რთული და საცილობელი საკითხი — ქების საგანი „აბდულ-მესიანში". ავტორის აზრით, ე. წ. „აბდულ-მესიანი" მაღალი პოლიტიკური იერის მთლიანი სახოტბო პოეტური ნაწარმოებია, რომლის ავტორად იოვანე შავთელი უნდა მივიჩნიოთ. „აბდულ-მესიანში" ქების საგანი, მომხსენებლის აზრით, ქალი თამარი მეფეა, მამაკაცი — თამარის ლომი (დავით სოსლანი). მომხსენებელს „აბდულ-მესიანის" ავტორი შავთელი თამარის სამეფო კარის მგოსნად მიაჩნია. მოხსენებამ აზრთა ცხოველი გაცვლა-გამოცვლა გამოიწვია.

სესიის მეორე დღეს წაკითხულ მოხსენებათა გარშემო კამათში მონაწილეობა მიიღეს აკად. კ. კეკელიძემ, პროფ. ვ. ბერიძემ, პროფ. ვ. თოფურიამ, დოც. ტ. რუხაძემ.

სესიის მესამე სხდომაზე პირველი მოხსენება წაიკითხა დოც. მ. ჩიქოვანმა თემაზე „ამირანიანის პერსონაჟები". მომხსენებელი „ამირანიანის" ვარიანტების ანალიზის საფუძველზე ამტკიცებს, რომ ამირანის ეპოსში ორი მოპირდაპირე ძალა იბრძვის. ამირანი კეთილი გმირია. მისი მოწინააღმდეგენი დევები და ვეშაპები არიან. დევი ბოროტ საწყისს ანსახიერებს. მასში შერწყმულია ხალხის ძველის-ძველი წარმოდგენა ბოროტი არსების და დამპყრობელის შესახებ.

დოც. გრ. კიკნაძემ მოხსენებაში „ვაჟა-ფშაველას მსოფლმხედველობისათვის" შემდეგი დებულებები განავითარა: 1. გავრცელებული შეხედულებები ანიმისტობისა და ანთროპომორფისტობის შესახებ გამოწვეულია მხატვრულ საშუალებათა და საერთოდ მეტყველების ფორმასა და თვალსაზრისს შორის განსხვავების გაუთვალისწინებლობით; 2. ვაჟა-ფშაველას შეხედულებათა დაახლოვება პირველყოფილი ადამიანის თვალსაზრისთან უსაფუძვლოა; 3. შეხედულება, რომელიც ვაჟა-ფშაველას წარმართულ თვალსაზრისს მიაწერს, დამარწმუნებელი არ არის. ვაჟას პანთეისტობა მოჩვენებითია, სინამდვილეში საქმე გვაქვს წერის გარკვეულ მანერასთან, რაც პანთეისტური თვალსაზრისის დამადასტურებელ საბუთად არ შეიძლება გამოდგეს.

დასასრულ, სამეცნიერო სესიამ მოისმინა დოც. ს. ყუბანეიშვილის მოხსენება „ახლად აღმოჩენილი დოკუმენტები მე-19 საუკუნეში „ვეფხის-ტყაოსნის" გამოცემათა აკრძალვის შესახებ". მომხსენებელმა მოიყვანა საინტერესო ისტორიული დოკუმენტები, რომლებიც გადმოგვცემენ რუსთაველის გენიალური პოემის დევნის სურათს მეფის სატრაპების მიერ.

მესამე სხდომაზე წაკითხულ მოხსენებათა გარშემო კამათში მონაწილეობა მიიღეს: მწერალმა დ. შენგელაიამ, დოცენტებმა ს. ჭილაიამ, ქ. სიხარულიძემ, დოც. ე. ვირსალაძემ.

სამეცნიერო სესიამ დიდი ინტერესი გამოიწვია მეცნიერთა და მწერალთა საზოგადოებრიობაში და დაგვანახვა საქ. მეცნიერებათა აკადემიის რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტის მიერ ჩატარებული მუშაობის დიდი მნიშვნელობა ჩვენი მეცნიერებისა, ლიტერატურისა და კულტურისათვის.

სიმონ ჩიქოვანი

გირლიანაიას მთაზე

ჩვენი შოფერი ფრთხილად მიაქროლებდა მანქანას. მინდორი ჯერ მთლიანად განაღმული არ იყო და ეშინოდა გზის პირად შენიღბულ ნაღმს მოულოდნელად არ წასწყდომოდა. ტამანის ნახევარ-კუნძულიდან რამდენიმე დღის წინად განდევნილ იქნა ვერაგი მტერი და მისი სისხლიანი კვალი ყოველ ნაბიჯზე აღბეჭდოდა სანაპირო მიწას. დანგრეული სახლები და ქოხმახები შერუჯულნი იდგნენ. გარინდება და გაკვირვება მეფობდა ნაცრისფერ მიდამოში.

ნოემბრის სუსხიანი ქარი ჰქროდა და ტამანის ნახევარ-კუნძული უღიმღამო სხივებით გვაცილებდა. მოსჩანდა დანისლული ყირიმის ნაპირი, და იქიდან მკაფიოდ ისმოდა საზენიტო ქვემეხების გრგვალი. ჰაერში ჰურვების უთვალავი ნამსხვრევები ჭიაყვავებივით ფრიალებდნენ. ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობდა მტრის თვითმფრინავებისა და ჩვენი საზენიტო ქვემეხების სტჰაერო ჭიდილი. ჰურვების ნამსხვრევები ისეთის სიმრავლით იფანტებოდნენ ცაში, გეგონებოდათ, თითქოს ჰაერშივე რჩებოდნენ და მიწაზე არ ეცემოდნენ. ვხედავდით ცაში მოფარფატე ნამსხვრევებს და მაშხალებივით ანთებულ საზენიტო ყუმბარებს.

ჩვენმა მანქანამ კერჩის მახლობელი მიდამო გაიქროლა და ქალაქ ტამანის სანახებს მიაღწია. ქალაქი ქვიშით შემტვერილი და მტრის ხელით შელეწილი ქანაობდა ქარიან ჰაერში. წინანდელი იერი შერჩენოდა ამ მივარდნილ კუთხეს, და ლერმონტოვის მიერ აღწერილი ბინა ეხლაც ფანჯრებ-ჩამტვრეული მოსჩანდა. თითქოს ჰიშკართან იდგა მაზარაში გახვეული, საყელოებ-აწეული ოფიცერი, მწივანა ქარისთვის ზურგი შეებრუნებინა და ღამის გასათევ ბინას სთხოვდა ნამძინარევ, წვერებში ჩაფლულ მასპინძელს. ტამანის რამბაზე აგრე შორიდან მიღებული შთაბეჭდილება ჩემთვის სინამდვილეზე უფრო ხელშესახები და ნათელი იყო. მაგრამ გერმანელთა შემოსევამ დაარღვია ჩემს მიერ წარმოდგენილი ტამანის მყუდროება. შელეწილი კედლები და ჩამოშლილი სახურავები ენაცვლებოდნენ ერთმანეთს. მტერი ცდილობდა დაენგრია ქალაქის შენობები და მასთან ერთად მოესპო ჩვენთვის შორეულ მოგონებათა საფუძველი, იგი ცდილობდა ჩვენი წარსულიც გაენადგურებინა და ტამანად წოდებულ მოთხრობისათვის საძირკველი მოეშალა.

სუსხიანი ქარი ზუზუნებდა, და ანაპისაკენ მიმავალ გზაზე ქარით შეკონილი მტვრის ძნები იმართებოდნენ და სირბილშივე იშლებოდნენ. ნახევარ-კუნძული გამომშრალი და დაქარული სჩანდა. ზღვის უბეებით, ლიმანებით და უწესრიგოდ მოწახნაგებული სანაპიროებით იქსელებოდა დაცხრილული მიდამო.

ტამანის ნახევარ-კუნძული რთულ სამარ ასპარეზად ითვლებოდა ყოველთვის. სამოქალაქო ომის ხანაშიც დიდი ბრძოლების მოწმე გამხდარა იგი და რამდენჯერმე გახვეულა ცეცხლის ალში. მაშინ თეთრების გენერალი დენიკინი ფიქრობდა, რომ ტამანში გამაგრებულ სამხედრო კაცს საშიშროება არსაიდან არ მოელოდა, მაგრამ ახალგაზრდა წითელმა არმიამ მაშინაც დაარღვია თეთრი გენერლის მხედრული წარმოდგენა და ტამანი საბჭოთა ქვეყანას შეუერთდა. ოცდა სამი წლის შემდეგ ტამანის ნახევარ-კუნძულზე გამაგრებული გერმანელთა დივიზიები ისევ გაადამტვერა საბჭოთა ჯარმა და ტამანის ვაჟკაცური წარსული გაანათა. ამიტომ თუ ტამანის ნახევარ-კუნძული თავისი ბუნების სილამაზით ვერ გვხიბლავდა, იგი გვაჯადოებდა თავისი გმირული წარსულით და დღევანდელობით. საბჭოთა ვაჟკაცების მიერ გამოჩენილი თავდადება ფერადებს მატებდა ამ ნაცრისფერ კუთხეს, და ტამანის ბუნება ყოველ წუთიერად მიმზიდველი და საყვარელი ხდებოდა.

ჩვენი მანქანა თანდათან უახლოვდებოდა გირლიანაიას მთას და ნახევარ-კუნძული მოსაგონარი წარსულივით ბურუსში შედიოდა.

ჩვენი შემტევი ჯარისთვის გირლიანაიას მთა ტამანის ნახევარ-კუნძულის დასაწყისი იყო და მისი აღებით იღებოდა გერმანელების მიერ დახურული ტამანის კარები. ამ მთაზე მოხდა დიდი სისხლის-მღვრელი ბრძოლა, პირველად პოლკოვნიკ ყურაშვილის მებრძოლებმა შელეწეს აქ აღმართული მტრის სიმაგრე და თავისი მამაცობით გერმანელთა ძლიერება შეარყიეს. ქართველ მამულიშვილთა სისხლით მოინათლა ეს მწირი მაღლობი და ქართველთა ვაჟკაცური სახელი სამუდამოდ ამაღლდა გირლიანაიას მთაზე. ეს ადგილი ყველაზე უფრო გამაგრებული ჰქონდათ გერმანელებს და მის შესანარჩუნებლად დიდი ძალები ჰყავდათ თავმოყრილი. გერმანელებმა მთის გასამაგრებლად დიდი შრომა და ძალღონე დახარჯეს.

ჩვენ სამხრეთით გავუარეთ რამდენიმე ათეულ კილომეტრზე გადაჭიმულ შიშველ მთას და მისი ფერდობები დავათვალიერეთ, თვალწინ წარმოგვიდგა მთელი ქსელი გერმანელთა სიმაგრეებისა და მისი შელეწილი ნაშთები. მთის გასწვრივ თვალუწვდენელ სივრცეზე გავლებული იყო ეკლიანი მავთულის ღობე, ეს მავთული რამდენიმე ფენისაგან შესდგებოდა და სიგანით ორი-სამი მეტრი იქნებოდა. ეს ხშირი, ეკლიანი ღობური იფარავდა მთას და მასთან

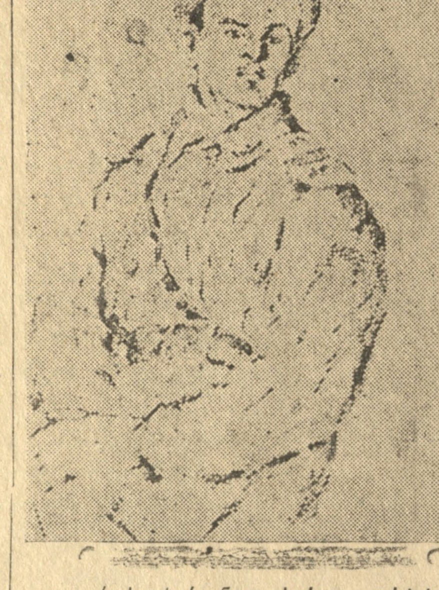

უფროსი სერჟანტი სერგო კორძაძე
ნახ. მხატ. შ. მამალაძისა

ერთად გერმანელთა საცეცხლე ბუდეებს. ამ მავთულების შემდეგ იწყებოდა გერმანელთა საცეცხლურების მწკრივი: ძელმიწურები, ბლინდაჟები, უბრალო თხრილები და ხანგრძლივი საცეცხლე წერტები.

გერმანელთა მთავარი გამაგრება მთის ძირას იყო მოწყობილი, ხოლო მეორე და მესამე მნიშვნელობის სიმაგრეები ფაშისტ ავაზაკებს ფერდობზე და მთის ქედზე განელაგებინათ. მტრის ცეცხლი ქვეიდან იწყებოდა და ამით მოიერიშე ჩვენი მეომრის ყურადღება მაღლობისაკენ გადაჰქონდა. მოიერიშე საბჭოთა მეომარს მთის ძირას მოწყობილი საცეცხლე ბუდეები მხოლოდ უკანასკნელ წუთებში ხვდებოდნენ. ხოლო მოულოდნელი ეკლიანი მავთულის ხლართს უნდა შეეჩერებინა ჩვენი მეომრის იერიში და მთის ძირას არსებულ საცეცხლურებს უნდა დაეშალა. მაგრამ ყოველივე ამან ვერ გასჭრა და გერმანელთა საბრძოლო თვალთმაქცობა გადალახულ იქნა საბჭოთა მეომრების მიერ.

ვნახეთ ნაშთები ამ დიდი ბრძოლისა. ეკლიან ღობეს თავისი პირვანდელი სახე ნაწილობრივ ეხლაც შერჩენოდა. მხოლოდ ზოგან, ყოველ სამას-ორას ნაბიჯის მანძილზე ღობე შეგლეჯილი სჩანდა, საბჭოთა ადამიანის გოლიათურ ძალას შეერღვია იგი. მრავალ ადგილას შეგლეჯილი მავთულის ღობე საკვირველ შთაბეჭდილებას სტოვებდა; გეგონებოდათ, დიდი ტანკი შევარდა ხლართულში და შეგლიჯაო მისი სიმტკიცე. იქვე ეყარა დაწყვეტილ-დაგლეჯილი მავთულები, მოთხრილი რკინის ბოძები და ლურსმნიანი რკინები. ქართველმა მებრძოლებმა რამდენიმე დღის წინად ტყვიის სეტყვაში და ნაღმების ქარიშხალში შეარღვიეს ეს ღობური, გავიდნენ გარღვეულ ადგილებში და მედგარი იერიშით აიღეს მაღლობი. ყოველივე ამის წარმოდგენა ძნელი ხდებოდა. ძნელი იყო გამოგვეცნო ტანმორჩილ, ჩვეულებრივი გამომეტყველების მებრძოლში ამნაირი გოლიათური სულის მატარებელი ადამიანი.

ვინ შეგლიჯა ასეთ ცეცხლში ეს ეკლიანი ღობური? ვისი გულადობა იყო მოწინავე ამ სასტიკ ბრძოლაში? როგორ დასძლიეს ქართველებმა ეს რთული სიმაგრე და გირლიანაიას მთის აღებით შეაღეს ტამანის კარები? ყველა ამის ასახსნელად საჭირო იყო თვით მონაწილეთა ნახვა და მათი მოყოლილის მოსმენა. გადავწყვიტე რამდენიმე მებრძოლის თავგადასავალი მომეთხრო მკითხველისათვის. ესენი ვერ ამოსწურავენ ქართველთა მიერ გამოხატულ თავდადებას და გირლიანაიას ბრძოლის ეპოპეას, მაგრამ ისინი მოწინავე რიგებში იბრძოდნენ, მამულისათვის არ იშურებდნენ სიცოცხლეს და ჩვენი დიდი გამარჯვების მონაწილენი გახდნენ. მე მათთან რამდენჯერმე ვყოფილვარ და მრავალ მათგანს პირადად ვიცნობდი.

იმ საღამოსვე მოვნახე დივიზიაში სახელგანთქმული მებრძოლი, უფროსი სერჟანტი ნიკოლოზ სულაბერიძე და თავისი უკანასკნელი მხედრული თავგადასავალი ვაამბობინე. იგი მკვირცხლი გურული ბიჭია, მხიარული და გულადი. ხუმრობისთვის ყოველთვის აჩახმარებულია, შესანიშნავი ვაჟკაცია და ასეთივე შესანიშნავი მთხრობელი. გურული კილოთი და სოფლური კოლორიტით შეზავებული მომდინარეობდა მისი მოთხრობა. ხალისიანად მიყვებოდა იგი თავის და თვისი მეგობრების მხედრულ ცხოვრებას. სამწუხაროდ, მისი მეტყველების ცხოველი იერი ვერ შევინარჩუნე, მაგრამ მისი მოყოლილი ამბავი ზუსტად აღვადგინე და ამით მკითხველს გავუზიარებ ჩემ საფრონტო შთაბეჭდილებას.

სულაბერიძემ დაიწყო: დაღამებული იყო. აი ზღვის მახლობლად რომ ლაქაშებია, იქ ბილიკით შევედით. მტერი ვერ გვხედავდა და ჩვენც არხეინად მივდიოდით სიბნელეში. მართალია მტრის შუშხუნები ანათებდნენ მინდორს, მაგრამ ისინი ჩვენგან საკმაოდ შორს ენთებოდნენ და ჩვენც უჩინარად ვუახლოვდებოდით ბრძოლის ველს. მცირე ხნის შემდეგ ლაქაშები მიილია და მინდვრად გამოსული მებრძოლები წინ მივიწევდით. მტერმა შეგვამჩნია და ტყვია დაგვაყარა. საბედნიეროდ, ღელესავით თხრილი გადაიჭიმა ჩვენს წინაშე. ეს თხრილი ამ ტრიალ მინდორზე პირდაპირ ჩვენი მხსნელი აღმოჩნდა, საჩქაროდ თხრილში განვლაგდით და გამოვყავით კავშირის დამამყარებელი მებრძოლი დაველაპარაკეთ კაპიტან კაცაძეს.

რამდენიმე წუთის შემდეგ მოვიდა მისი მოადგილე უფროსი ლეიტენანტი ჩხეიძე, მან დაგვავალა, ძლიერი ცეცხლი გაგვეჩაღებინა და ჰიტლერელთა გამაგრება შეგვერყია. ცეცხლი მართლაც საოცარი გავხსენით, დააყრუებდა შეუჩვეველ ადამიანს. მაგრამ ჩვენ ხომ შეჩვეულნი ვიყავით. ჯერ კიდევ ორჯონიკიძის მისადგომთან რამდენიმე ამხანაგმა მტრის ცამეტი მანქანა დავლეწეთ არტილერიის ცეცხლით, ხოლო საზენიტო ცეცხლით ორი თვითმფრინავი ჩამოვაგდეთ. ასე რომ დამაყრუებელი ხმაური მე არ მაყრუებდა.

ოცი წუთის შემდეგ შევწყვიტეთ სროლა და გავქანდით შიშველ მინდორზე. მტერმა შუშხუნა გადმოისროლა. მინდორი დღესავით განათდა. დავეცით სწრაფად, ისე სწრაფად, რომ მგონი თვალი ვერ შეგვასწრო მტერმა. გავთხარეთ თხრილი და ჩავწექით, მაგრამ სანამ უნდა ვწოლილიყავით? დილამდე გირლიანაიას ერთი მაღლობი უნდა აგვეღო და წოლა რას გვარგებდა! გახშირებული სროლით ირყეოდა ჰაერი და იცხრილებოდა მიწა. მაშინ მახათაძემ, ბოჭორიშვილმა და მე გადავსწყვიტეთ წინ წასვლა. სხვებიც გამოგვყვენ, ჩვენ სამნი წინ მივფორთხავდით. კი არ მივფორთხავდით, დაწოლილნი მივქროდით. ვარტყამდით იდაყვებს მიწას. ისე მივქროდით, რომ კატაც ვერ დაგვეწეოდა. ღამე ბნელი იყო, თითქო დაბარებულიაო. ვერაფერს ვარკვევდით. შევჩერდებოდით, და ვუყურებდით სროლას და მცირე ხნის შემდეგ განვაგრძობდით წინსვლას.

ასეულის უფროსი ლებანიძე მომეწია, მითხრა, ოცეული არ ჩამოგრჩესო. ჩემი ოცეული მევტომატე მებრძოლებისაგან შესდგებოდა, მას მოიერიშეებისათვის გზა უნდა გაეკაფა. მალე ოცეული დავაწყვე და განვაგრძეთ წინსვლა. მტრის ტყვია წივილით გვიახლოვდებოდა. დაცხრილული ჰაერი ხურდებოდა. მივუახლოვდით მთას. მტრის მიერ დანთებულმა ცეცხლმა იმატა. მოვემზადეთ, წამოვდექით და შურდულივით გავქანდით საიერიშოდ, გავქანდით და ასე ორმოცი ნაბიჯის შემდეგ უცაბედად წავაწყდით ეკლიანი მავთულების ღობეს. ეს ჩემთვის მოულოდნელი იყო, დაზვერვას არავითარი ცნობა არ მოუცია ამაზე. ასეთ გახურებულ სროლაში ამ საშინელი ეკლიანი მავთულის გადალახვა ძნელდებოდა. მეშინოდა, იერიში არ შენელებულიყო. ვიყვირე: ძამიავ, მავთულიათქო, მოვიქნიე ნიჩაბი და დავარტყი, დავარტყი, მაგრამ ვერ გავჭერი. არაფერი ეშველა, ვურტყამ ნიჩაბს და ვერ ვკვეთავ მავთულს,— თურმე რკინაა ჩატანებული მავთულში, რკინაზე შემოხლართულია მავთული და ბოძებზე მერეა გადაჯაჭვული. ასეთ რამეს როგორ გავსჭრიდი ნიჩბით. მტრის ტყვია — კი კოხივით ცვიოდა. ვეცი რკინის ბოძს, ბიჭებიც მომეხმარენ და დიდი ვაი-ვაგლახით რამდენიმე რკინის ბოძი ამოვაძრეთ მიწიდან, ბოძების ამოძრობამ გვიშველა, დაირღვა მავთული და მცირე მანძილზე მიწაზე დაეფინა, გადავაფარე მაზარა და გავედი ზედ. მე მომყვენ სხვებიც და მთელი ასეული გავიდა ჩემს მიერ გაკაფულ ადგილზე. გავაწყეთ განაყოფი და გავცილდით მავთულებს. თივის დიდი ზვინები შევამჩნიე. იქითკენ გავეშურეთ, ზვინებთან თხრილები აღმოჩნდა. ამ თხრილებში განვლაგდით.

ჩიტები რომ ხეებზე ჟივილს დაიწყებენ, სწორედ ის დრო იქნებოდა, ღამეს ფერი ეკარგებოდა და ორმოც ნაბიჯზე კაცი მკაფიოდ მოსჩანდა. მტერი ჩვენგან ასი მეტრით თუ იქნებოდა დაშორებული. მარცხნივ მოკაკანე ჰიტლერელთა ტყვიამფრქვევს ადვილად შეიძლებოდა ჩემი თხრილიდან მიჰპაროდა კაცი. ამიტომ მებრძოლი ბოჭორიშვილი მარცხნივ გავგზავნე მტრის ტყვიამფრქვევის ასაფეთქებლად, ხოლო პირდაპირ მებრძოლი მჭედლიძე წავიდა. ბოჭორიშვილი მოხერხებულად მიეპარა მარცხნივ მდებარე დოტს და ააფეთქა... ყრუდ იგრიალა დოტმა. თვითონ ბოჭორიშვილიც დაიჭრა. მე მარჯვნივ გავიქეცი, მტრის ძელმიწურში შევაგდე ხელის გრანატი და ხუთ ფაშისტს იქვე გავაცხებინე სული. გამოვიტანე ძელმიწურიდან დოკუმენტებით სავსე პორტფელი და იერიშს მიმავალ ლებანიძეს დავუძახე: მოვდივარ-მეთქი. ამ დაძახილზე პირდაპირ ბლინდაჟიდან ამოვარდა რამდენიმე ფაშისტი და ალაპარაკდა მათი ავტომატი. მაგრამ მოვასწარი, ვესროლე გრანატა და ისინიც უსულოდ დაეცნენ. მაშინ დავიძახე რუსულად „За родину" თქო და ავარდი მთის ფერდობზე. ფერდობის დასაწყისშივე ბლინდაჟი ყოფილიყო თურმე, იქიდან ამოყო თავი ჰიტლერელმა და რუსულად დამიყვირა „Я тебе покажу за родину"— ო, მაგრამ ქადილი არ ვაცალე და ქიამყრალს რამდენიმე ტყვია ვესროლე, დავცი ძირს და გავქანდი წინ. უფროსმა ლეიტენანტმა ლებანიძემ, ლეიტენანტმა წოწონავამ და მე ავირბინეთ ფერდობი და ერთ ბლინდაჟს წავადექით. მე თამბაქოს არ ვეწევი. ბლინდაჟიდან-კი თამბაქოს სუნი მეცა. შიგ სამი კაცი იჯდა და რადიოს აწესრიგებდა. ეს სამი ჰიტლერელი იქვე მოვკალი და რადიო დავლეწე. დურბინდი კი წამოვიღე. ამ ხნის განმავლობაში მთელი ჩვენი ასეული ბრძოლით კორდანზე ამოვიდა და მაღლობი მთლიანად დაიკავა, მაშინ ლებანიძე და მე ერთმანეთს გადავეხვიეთ, დიდი ხნის უნახავი ძმებივით ერთმანეთი გადავკოცნეთ. მაღლობი გაწმენდილი იყო გერმანელი დამპყრობლებისაგან, და ჩვენც გამარჯვებას ვზეიმობდით.

სერჟანტი გრ. სამხარაძე.
ნახ. მხატ. კ. ხუციშვილისა

ლებანიძემ განაყოფი გაანაწილა. მე იქვე დამტოვა, ხოლო თვითონ მარჯვენა ფრთაზე წაიყვანა მებრძოლები და იქ საფარი დაიჭირა. მე დავრჩი. კლდის მახლობლად ვიდექი, თან მქონდა დოკუმენტებიანი პორტფელი და დურბინდი. მაზარა ტანზე მქონდა შემოკრული და ხელში ავტომატი მეჭირა. სროლა გრძელდებოდა, მაგრამ შორიდან მოისმოდა. მივიხედ-მოვიხედე და იქვე მარცხნივ გერმანელების მიერ დატოვებული ბლინდაჟი დავინახე. იმ წამსვე ჩავხტი შიგნით, მინდოდა მტრის მოულოდნელი თავდასხმის შემთხვევაში საფარი მქონოდა. მზისუმზირას ნაჭუჭებით სავსე იყო იქაურობა. შიგნით ეგდო ვეებერთელა ჩანთა დოკუმენტებით და სამხარი ხელსაწყოთი. ჩანთაც მოვიკიდე. კარგად შემოვიკარი ტანზე და განვემზადე სასროლად. მართალი გითხრათ, ტანზე შემოკრული ნადავლი ძლიერ მამძიმებდა. მაგრამ ბრძოლაში მოპოვებულ დოკუმენტებს ხომ ვერ გადავყრიდი, ყველაფერი სარდლობისათვის უნდა გადამეცა, შეიძლება დიდმნიშვნელოვანი მასალა აღმოჩენილიყო. ამ ფიქრში რომ ვიყავი გართული, მომესმა ავტომატის მოახლოვებული კაკანი, გავიხედე და დავინახე ჩემსკენ მომავალი გერმანელები, სულ რამდენიმე ნაბიჯი უკლდათ ჩემს ბლინდაჟამდე. უნდა გამოვტყდე, შევფიქრიანდი, მერე როგორ? ამდენი გაჭირვება გამოვიარე და ეხლა ამხანაგებს მოწყვეტილი უნდა მოვკვდე-მეთქი. „ხელები ზევით!" — დამიძახა ჰიტლერელმა. მე მარცხენა ხელი ავწიე და როცა ისინი წამოიწიენ, ვესროლე და ვესროლე ავტომატი. ალბათ, ვღელავდი ძალიან. ვერ გავიგე, თუ რა ზიანი მივაყენე მტერს. მტრის მხრიდან გადმოვარდა რამდენიმე გრანატი, მე დავიღუნე სასწრაფოდ, ჩემი ბლინდაჟი ვიწრო იყო და გრანატი შიგნით არ ჩამოვარდნილა. გადავრჩი რაღაც ბედად. გრანატი ვერ მომახვედრეს. მაგრამ თანდათან რკალი ვიწროვდება, და გერმანელები თითქმის თავზე წამომადგნენ. მე ეხლა სხვა გზა არ მქონდა, მტკიცედ გადავწყვიტე კლდეზე გადავარდნა. კლდემდე სულ სამიოდე ნაბიჯი იქნებოდა. გერმანელები შემომერტყენ და წამიტიალეს რამდენჯერმე. სწორედ ამ დროს ერთს დავარტყი ავტომატი და ვისკუპე. ვისკუპე და გადავარდი კლდეზე. გადავარდი იმ მხარეზე, საითაც ჩვენები მეგულებოდნენ. კლდე საკმაოდ მაღალი იყო. მაგრა დავეცი ფერდობზე და წავგორდი. ცალი ფეხი და ფერდი ვიტკინე, მაგრამ არ მიმიქცევია ყურადღება.

ჩემს ირგვლივ ტყვია სეტყვასავით ცვიოდა, ფერდობზე ერთი ქერამის ხე შევნიშნე და იქითკენ წავკოტრიალდი. მაზარა მქონდა შემოხვეული. ტანზე შემოკრული ჩანთა და პორტფელი მაწუხებდა. მთელი სხეული დაბეჟილი მქონდა, ერთი ფეხი ძალზე მტკიოდა. მაგრამ სიკვდილი ძნელი ყოფილა: მოვიკრიფე ძალა და გავიქეცი წახრილი სხეულით. ტყვია წივილით გამივლიდა ხან ბეჭთან, ხან კისერთან და ხან იღლიაშიც, მაგრამ რაღაც ბედად არ მხვდებოდა. მთის ფერდობიდან გამოქანებული ისევ მავთულის ჯებირს წავაწყდი. გავები მავთულებში, ტანსაცმელი სრულიად შემომაგჯა. მტრის ტყვია ხან მარცხნივ და ხან მარჯვნივ ჩამიქროლებდა და საშინლად მაღიზიანებდა.

როგორც იქნა, გავედი მავთულ-ღობურიდან და ლაქაშებისაკენ გავქანდი. ვფიქრობდი, თუ შევასწარი, მერე მტრის თვალი ვერ მომნახავს და ამ საბუთებს გადავცემ მაიორ ჯაჯანიძეს-მეთქი მაგრამ თავი გადარჩენილი რომ მეგონა, სწორედ იმ დროს ლაქაშებთან მტრის სამი ცხენოსანი გამოჩნდა. ისინი მოჰქროდნენ ჩემსკენ და რუსულად მეძახდნენ — მებრძოლო, მებრძოლო. მივბრუნდი. ვესროლე ავტომატი და ერთი მათგანი ცხენიანად იქვე მივკალი. ორმა ცხენოსანმა გაქუსლა. ჩემს მახლობლად, ლაქაშებში დაჭრილი ლეიტენანტი კაკო კახიძე ყოფილიყო ჩაწოლილი — მას გაეგონა ჰიტლერელთა ძახილი და ყოველივე დაენახა... მომართა მაშინვე ტყვიამფრქვევი და გაქცეულ ცხენოსნებს მისცხო. ერთი გადმოაგდო ცხენიდან, მეორე ეტყობოდა დაიჭრა, მაგრამ დამფრთხალმა ცხენმა გაიტაცა იგი, მივუახლოვდი კახიძეს, ფეხი საშინლად მტკიოდა, დაბეგვილი და გატყაული ვიყავი. დაღლილობამ წამსძლია და იქვე ლაქაშებში მივწექი.

მხატვრების საფრონტო ალბომიდან

პოლკოვნიკი ხიტუნა ბურბუშელი.
ნახ. მხატ. კ. ხუციშვილისა.

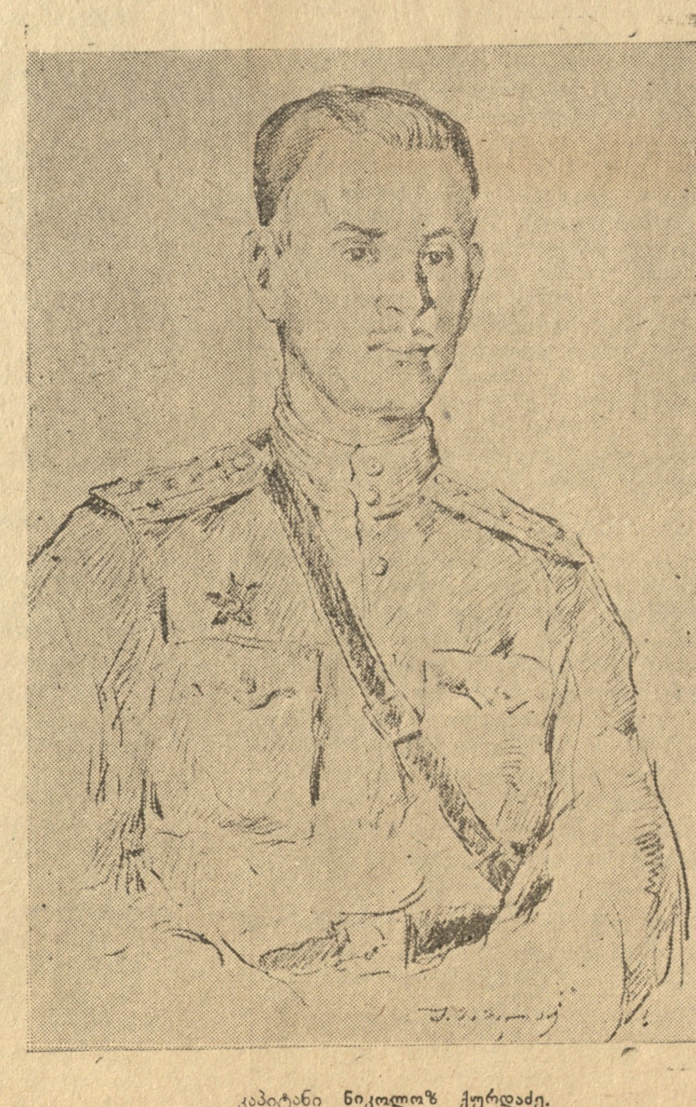

კაპიტანი ნიკოლოზ ქურდაძე.
ნახ. მხატ. შ. მამალაძისა

ლადო დონაძე

ჩაიკოვსკი*)

ჩაიკოვსკის მუსიკალური აზროვნება უაღრესად დაძაბულ მომენტებში, თვით პაროქსიზმის წუთებშიაც, არა კარგავს მხატვრულ ზომიერებისა და მთლიანობის გრძნობას. გლინკას შემდეგ არც ერთ რუს კომპოზიტორს არ გამოუჩენია ასეთი უნარი ფორმის ოსტატობისა და შემოქმედებითი აზრის პლასტიური გადმოცემისა. უფრო მეტიც ითქმის: ბეთჰოვენის შემდეგ ისტორიაში ძნელად მოიპოვება მეორე კომპოზიტორი, რომელსაც თავის შემოქმედებაში ასეთი საკვირველი ოსტატობით შეეთავსებინოს უკიდურესი, თითქმის სტიქიური ემოციონალიზმი და იმავე დროს უაღრესად ორგანიზებული და კონცენტრირებული აზროვნება, როგორც ჩაიკოვსკიმ შესძლო ეს. მე-6 სიმფონიის ავტორის ადგილი მე-19 საუკუნის რუსულ მუსიკაში იმ მხრივ არის განკერძოებული, რომ მან უაღრესად დინამიური და ორგანიული აზროვნების ძალა და უნარი დაუპირდაპირა თავის თანამედროვე რუსი კომპოზიტორების სტატიურ და ბევრ შემთხვევაში რაფსოდიულ აზროვნებას. ოპერის ცნობილი რეფორმატორი რიჰარდ ვაგნერი მრავალი წლის განმავლობაში ეძებდა სიმფონიზირებულ მუსიკალურ დრამას და კიდევაც მიაღწია მას, მაგრამ მისი რეფორმის შედეგად ოპერის სიმფონიზაციას ემსხვერპლა ოპერა, როგორც ვოკალურ-სცენიური ნაწარმოები. ჩაიკოვსკი კი ყოველგვარი რეფორმისა და თეორიული ექსპერიმენტების გარეშე ჰქმნის თეატრალიზებული სიმფონიის სწორუპოვარ ნიმუშს — „პიკის ქალს". მე-19 საუკუნეში მრავალგზის სცადეს ორი მოპირდაპირე სტილის — კლასიკური და რომანტიული ელემენტების შეზავება, მაგრამ ეს ცდა უმრავლეს შემთხვევაში მათი ფორმალური შეთავსებით იფარგლებოდა და საბოლოოდ პრობლემა ორი სტილის შეუღლებისა კომპრომისულ გადაწყვეტას იღებდა. მხოლოდ ორი მონათესავე კულტურის წარმომადგენლებმა — უდიდესმა პოლონელმა კომპოზიტორმა ფრ. შოპენმა და შემდეგ გენიალურმა რუსმა სიმფონისტმა ჩაიკოვსკიმ შესძლეს ამ ორი სტილისტური მიმდინარეობის ორგანიულად შერწყმა. ამ სინტეზში მდგომარეობს კიდევ ერთ-ერთი უდიდესი ისტორიული აზრი ჩაიკოვსკის შემოქმედებითი მემკვიდრეობისა.

ჩაიკოვსკის საშუალებით მიღებულ მონაპოვართაგან ყველაზე უფრო ძვირფასია ის, რაც მისი სიმფონიზმის სახით რუსულმა მუსიკამ მოიპოვა. ჩაიკოვსკის წინა პერიოდის რუსული სიმფონიური ლიტერატურის ღირებულება ძირითადად მხოლოდ ისტორიული მნიშვნელობით განისაზღვრება. ჩაიკოვსკიმ-კი რუსულ მუსიკას შესძინა არა მარტო ფორმალური კულტურა სიმფონიისა, როგორც ჟანრის, არამედ დინამიური მეთოდი მუსიკალური აზროვნებისა ანუ სიმფონიზმი. ჩაიკოვსკის სიმფონიზმას ანალიზი უდრის თითქმის მთელი მისი მემკვიდრეობის ანალიზს, რადგან ჩაიკოვსკი სიმფონიურად აზროვნებდა მუსიკალური ხელოვნების ყოველ ჟანრში. მუსიკალურ-ფილოსოფიური აზროვნების სიღრმით და დინამიკურობით, ფორმის ოსტატობით და მასშტაბის გრანდიოზობით ჩაიკოვსკის ბევრი რამ აკავშირებს ბეთჰოვენის სიმფონიურ შემოქმედებასთან. მაგრამ ეს კავშირი მაინც ცალმხრივია. მუსიკალურ-რომანტიულმა მიმდინარეობამ ჯერ კიდევ თავისი არსებობის ადრინდელ პერიოდში შეიმუშავა ახალი ტიპი ლირიკო-ფსიქოლოგიური სიმფონიზმისა, რომლის პირველი გენიალური სიტყვა ფრ. შუბერტმა სთქვა. აქ არის სათავე ჩაიკოვსკის სიმფონიური აზროვნებისა. ცნობილია, რომ ჩაიკოვსკისათვის თვით სიმფონიაც უაღრესად ლირიული ფორმა იყო და თვით მისი დრამატიზმიც არსებითად ლირიულ-ფსიქოლოგიური წარმოშვებისაა. მე-19 საუკუნეში ლირიულმა სიმფონიზმმა უდიდესი ევოლუცია განიცადა და უმაღლეს მწვერვალს ჩაიკოვსკის შემოქმედებაში მიაღწია. ბეთჰოვენის სიმფონიზმთან შედარებით ჩაიკოვსკის სიმფონიზმი უფრო ინდივიდუალიზირებული ტიპია მუსიკალური აზროვნებისა. ჩაიკოვსკის სიმფონიზმს ერთი უპირატესობა აქვს კლასიკური სიმფონიზმის ტიტანთან. ლირიკო-ფსიქოლოგიური საწყისის მეტი გაღრმავებითა და განვითარებით იგი უფრო კონკრეტული აღმოჩნდა თავისი შინაარსით. ბეთჰოვენი განზოგადოებულ იდეებს განზოგადოებულ ფორმებში გვიხატავს. ჩაიკოვსკის შემოქმედებას, როგორც მხატვრული რეალიზმის ტიპიურ გამოხატულებას, აქვს ერთი განუყრელი ღირსება — იგი ერთსა და იმავე დროს კონკრეტულიც არის და განზოგადოებულიც. მაგრამ თუ ჩაიკოვსკის აზროვნების ბეთჰოვენისებურ მხარეებს კვლავ გავიხსენებთ, მაშინ შევძლებთ იმ დასკვნამდე მივიდეთ, რომ ჩაიკოვსკის სიმფონიზმი არც წმინდა ბეთჰოვენისებურია და არც წმინდა შუბერტისეული, მისი სიმფონიზმის უდიდესი და განუმეორებელი ნიშანი ის არის, რომ მან მოგვცა სინტეზი ორივე ტიპის სიმფონიზმისა, რაც საბოლოოდ მისი კლასიკური რომანტიული სტილის აზროვნების შედეგი იყო.

რუსული მუსიკის დიდ ოსტატებს შორის ჩაიკოვსკი ყველას აჭარბებს თავისი საოცარი პოპულიარობით. მთელი კულტურული კაცობრიობა ადიდებს „პიკის ქალისა" და „პათეთიური" სიმფონიის გენიალურ ავტორს, მაგრამ თუ ჩაიკოვსკის მუსიკა ტრიუმფებით იკაფავდა გზას მსოფლიო მუსიკალური კულტურის ცენტრებისაკენ, თვით პროფესიულ წრეებში ჩაიკოვსკის სახელის რეპუტაცია ხშირად ირყეოდა მკაცრ მაგინებლებსა და თაყვანისმცემლებს შორის. ჩაიკოვსკის შემოქმედების ფალსიფიკაცია ჯერ კიდევ კომპოზიტორის სიცოცხლეში დაიწყო. რუსული ნაციონალური გენიის უდიდესი გამომხატველი ჩაიკოვსკი ჯერ უსამშობლო კოსმოპოლიტად და ეკლექტიკოსად გამოაცხადეს, ხოლო შემდეგ — გაუსწორებელ პესიმისტად და მიზანტროპად. თავის შემოქმედებაში ჩაიკოვსკი არ იფარგლებოდა მხოლოდ ნაციონალური წარმოშვების სიუჟეტებით და თემებით. მაგრამ ჩაიკოვსკი ჭეშმარიტად ნაციონალური სტილის კომპოზიტორია არა მარტო მაშინ, როცა „ევგენი ონეგინს" ან „პიკის ქალს" ჰქმნის, არამედ მაშინაც, როცა დანტეს თუ შექსპირის პოეზიის შთაგონებით „ფრანჩესკას" და „რომეო და ჯულიეტას" ანსახიერებს. არა რუსულ სიუჟეტებსა და სახეებში იგი რუსულ ხასიათს და სულს ნერგავდა.

ჩაიკოვსკის სტილის ეროვნულობას ღრმა ფსიქოლოგიური საფუძველი აქვს და იგი უპირველეს ყოვლისა თვით მისი მუსიკალურ-მხატვრული სახეების ეროვნულ ხასიათში მდგომარეობს. ჩაიკოვსკის ფსიქოლოგიზმი არ არის განყენებული ტიპისა, იგი უპირველეს ყოვლისა რუსული ადამიანური ბუნების ღრმა ფსიქოლოგიაა. მისი გმირების გალერეაში განსაკუთრებით მიმზიდველია ამ მხრივ რუს ქალთა სახეების ღრმა ფსიქოლოგიური დახასიათება. ქალთა სახეების მუსიკალურ-ფსიქოლოგიური გამოსახვის ოსტატობაში ჩაიკოვსკი შეეცილება პირველობაში მხოლოდ მოცარტი.

რაც შეეხება ჩაიკოვსკის პესიმისტად გამოცხადებას, ეს საკითხი უფრო ვრცელ განხილვას მოითხოვს. პესიმისტი უარჰყოფს ბრძოლას და შემოქმედებას, რადგან მისი შეხედულებით ყოველი მისწრაფება ამაოა და უნაყოფო. პესიმისტი მოითხოვს მარჩიელობას და რეზიგნაციას, ჩაიკოვსკის გმირი კი მებრძოლი პიროვნებაა და პროტესტანტი, რომელიც წინ აღუდგება ფარისევლობით, სიყალბით და ცინიზმით აღსავსე გარემომცველ სინამდვილეს. იდეა ბედისწერისა და ფატალობის აერთიანებს ჩაიკოვსკის უკანასკნელ სიმფონიებს „პიკის ქალს" და კიდევ რამდენიმე ნაწარმოებს ერთ მთლიან იდეურ ციკლში. მაგრამ დიდად საყურადღებოა, რომ ჩაიკოვსკის გმირის (გერმანის) დამოკიდებულება ბედისწერასთან არ არის პასიური და იგი მასთან უთანასწორო ბრძოლას იწყებს. კერძოდ, ფატუმისა და ბედისწერის სახით ჩაიკოვსკი არ გულისხმობს მისტიურ და მეტაფიზიკურ ძალას. ბედისწერა სიმბოლიურად ანსახიერებს მკაცრ დაბრკოლებას, ზღუდეს, რომელიც სულიერი ნეტარებისა და კეთილდღეობისაკენ ლტოლვაში ადამიანს წინ ეღობება გარდაუვალ ბარიერად. ჩვენი დებულების მთავარი აზრი ის არის, რომ ჩაიკოვსკის აზროვნება **ტრაგედიული იყო და არა პესიმისტური.** ტრაგედია გვიხატავს ბრძოლას. ტრაგიკული გმირი იმიტომაც არის ტრაგიკული, რომ იგი უფრო მაღლა სდგას ამ სინამდვილეზე, რომლის წინააღმდეგაც ის იბრძვის და ზოგჯერ დაღუპვის შემთხვევაშიც გვარწმუნებს, რომ მსხვერპლი გამარჯვებულია. ამიტომაც ტრაგიზმი სრულიადაც არ უდრის პესიმიზმს.

არც ერთ რუს კომპოზიტორს არ უმღერია ჰიმნი ადამიანის ნეტარებისა და ბედნიერებისადმი ისეთი სიყვარულით და გატაცებით, როგორც ჩაიკოვსკის. სიკვდილის საშინელი ჩრდილი ვერ დაგვავიწყებს გერმანის და ლიზას დუეტს, ხოლო ფრანჩესკას ჯოჯოხეთური ქარიშხალი ვერ ჩრდილავს ამ პოემის სიყვარულის გრძნობით აღსავსე შუა ნაწილს. ჩაიკოვსკი სიყვარულში ხედავდა სიცოცხლის უდიდეს აზრს და სიყვარულის მოტივი შეადგენდა მისი შემოქმედების ფსიქოლოგიურ ლეიტმოტივს. შუმანის შემდეგ არც ერთ კომპოზიტორს არ მოუცია სიყვარულის თემატიკის ისოდენ მრავალი ვარიანტი, როგორც ჩაიკოვსკის. სიყვარულის უდიდეს ლირიკულ ჰიმნს წარმოადგენს ოპერა „ევგენი ონეგინი", სიყვარულისა და სიკვდილის მძაფრი დრამატიული კონფლიქტი შეადგენს „პიკის ქალის" ფსიქოლოგიურ ბაზისს. სიყვარულის წარმტაც გრძნობებზეა აგებული ჩაიკოვსკის ოპერების შესანიშნავი დუეტები: მაზეპასი და მარიასი, ტატიანას და ონეგინისა, ოქსანას და ვაკულასი, გერმანის და ლიზასი, იოანას და ლიონელისა. ეს გრძნობა უაღრესად კონკრეტულ გამოხატულებას იღებს თვით მისი სიმფონიების მეტად გრძნობიერ ლირიკულ პარტიებში და პროგრამული კომპოზიციების („ფრანჩესკა", „რომეო და ჯულიეტა") შუა ნაწილების მელოდიურ კანტილენებში. თვით 80-90-იანი წლების რუსეთის უსასტიკესმა ხანამ ვერ ჩაჰკლა და ვერ აღმოფხვრა ჩაიკოვსკის გულში ეს ყველაზე წმინდა და ადამიანური ემოცია. ხელოვანი, რომელმაც სიყვარულის უკეთილშობილესი გრძნობა გამოაცხადა ცხოვრების და შემოქმედების უდიდეს ჰუმანიურ ძალად, ასეთი ხელოვანი არა მარტო უდიდესი გენიოსი იყო ადამიანთა შორის, არამედ უდიდესი ადამიანიც გენიოსთა შორის. ასე დარჩება მუდამ ჩაიკოვსკის ტრაგიკული სახე კაცობრიობის უკვდავ და ნათელ ხსოვნაში.

ჩაიკოვსკის შემოქმედებითმა სკოლამ მუსიკოსთა მთელი თაობა შექმნა. მრავალი სულიერი წინაპრის მქონე კომპოზიტორს მრავალი სულიერი მემკვიდრე აღმოაჩნდა. ჩაიკოვსკიმ წარუშლელი კვალი გაავლო რუსულ მუსიკაში და მისი შემოქმედება გახდა გზის მაჩვენებელი შემდგომი თაობის კომპოზიტორებისათვის. ჩაიკოვსკის შემოქმედების გავლენა რუსეთში უაღრესად დიდი იყო. ჩაიკოვსკის შემოქმედების გავლენის რეზონანსი თვით საბჭოთა პერიოდამდე აღწევს.

ჩვენ არ შევეხეთ კომპოზიტორის ცხოვრების გარეგან ქრონიკას. ჩაიკოვსკის ბიოგრაფია საკმაოდ მარტივია, რადგან მას მხოლოდ შემოქმედებითი ცხოვრება ჰქონდა. ადამიანი რომელიც ჩუმი, მდუმარე და გულჩათხრობილი იყო პირად ცხოვრებაში, არაჩვეულებრივი პათოსით და ექსპრესიით ამეტყველდა შემოქმედებაში. მაგრამ ჩვენთვის დიდად საყურადღებო უნდა იყვნენ ჩაიკოვსკის შემოქმედების და ბიოგრაფიის ის მომენტები, რომელნიც დაკავშირებულნი არიან საქართველოსთან. ჩაიკოვსკის ნაღვლიან სულს მუდამ იზიდავდა სამხრეთის ელვარე სინათლე და სითბო. ეს განწყობილებანი მისი ცხოვრების დრამის ერთგვარი თავისებური ანტრაქტებია. ჩაიკოვსკი ხუთჯერ ყოფილა საქართველოში. იგი თავის წერილებში განსაკუთრებული სასოებით იგონებს სიხარულისა და ნეტარების დღეებს, გატარებულს საქართველოში. განსაკუთრებით მას ხიბლავს ქართული ხალხური მუსიკა და ქართული პეიზაჟი. მეტად დამახასიათებელია, რომ გულუხვი და გულთბილი საქართველო მასში მრავალ მოგონებებს აღვიძებს — აქ სწერს ის შესანიშნავ სექსტეტს „მოგონებანი ფლორენციაზე", სიუიტას „მოცარტიანას" და ბალეტის „მძინარე ტურფის" დასაწყისს.

ჩაიკოვსკის შემოქმედების გავლენის კვალიც ჩანს ქართველ კომპოზიტორებზე. დიდი ქართველი კლასიკოსის ზ. ფალიაშვილის მასწავლებლები კლენოვსკი და ტანეევი ჩაიკოვსკის მოწაფეები იყვნენ. მართალია, ჩაიკოვსკის მუსიკის გავლენა არ განუცდია „აბესალომ და ეთერის" ავტორს, მაგრამ პროფესიული აღზრდა-განვითარების მხრივ ტანეევის სკოლამ უთუოდ ნაყოფიერი ზეგავლენა იქონია ჩაიკოვსკის ქართველ „შვილიშვილზე". ტანეევჩაიკოვსკის სკოლამ ჩაუნერგა ზ. ფალიაშვილს აზროვნების დისციპლინა და ღრმა პროფესიული დამოკიდებულება მუსიკალურ შემოქმედებისადმი. ჩაიკოვსკის გავლენა უთუოდ სჩანს გ. კილაძის და შ. მშველიძის ორკესტრობის ზოგიერთ ხერხებზე. ფსიქოლოგიურად ახლოს სდგას ჩაიკოვსკის შემოქმედებასთან გრძნობიერი ქართველი ლირიკოსი შ. თაქთაქიშვილი. ჩაიკოვსკის ნაყოფიერი გავლენა ემჩნევა „ქეთო და კოტეს" ნიჭიერ და გულწრფელ ავტორს ვ. დოლიძეს. ან. ბალანჩივაძის ბალეტი „მთების გული" თავისი მუსიკალურ-დრამატურგიული პრინციპებით ჩაიკოვსკის საბალეტო მუსიკის ტრადიციებთან არის დაკავშირებული. ქართველი ხალხის არაჩვეულებრივი სიყვარული-კი ჩაიკოვსკის მუსიკისადმი რამდენიმე სიტყვებით შეიძლება გამოითქვას: რუსული და ზოგადევროპული მუსიკის დიდ ოსტატებს შორის საქართველოში არავინაა ისე პოპულარული, როგორც ჩაიკოვსკი.

*) დასასრული. დასაწყისი იხ. „ლიტ. და ხელ." № 1 (11).

დიმიტრი ჯანელიძე

ღირსშესანიშნავი წიგნი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტის შრომების პირველი ტომი „ქართული ხელოვნება“ ნათლად ასახავს იმ გზას, რომელიც ქართულმა საბჭოთა ხელოვნებათმცოდნეობამ გაიარა თბილისის უნივერსიტეტთან ხელოვნების კათედრის შექმნის დღიდან ხსენებული ინსტიტუტის ჩამოყალიბებამდე. ქართული ხელოვნების მეცნიერული ისტორიის ფუძემდებელი ახლა მარტო აღარა ჩანს, — აკადემიკოს გიორგი ჩუბინაშვილს გარს ახვევია მისგანვე აღზრდილ, ახალგაზრდა შემოქმედ მეცნიერთა მთელი კრებული.

აკად. გ. ჩუბინაშვილის გამოკვლევა — „VIII და IX საუკუნის ხუროთმოძღვრების ძეგლები ქსნის ხეობაში“ — საინტერესო ფურცლებით ავსებს ქართული ხელოვნების ისტორიას. მერვე და მეცხრე საუკუნეთა ხუროთმოძღვრების ძეგლები მსოფლიოში იშვიათად მოიპოვებიან. დასავლეთ ევროპაში რამდენიმე ცალკეული ძეგლია ცნობილი და ისიც ან სრულიად გადაკეთებულია, ან ნანგრევთა ცალკეული ნაწილების სახით არის ჩვენს დრომდე მოღწეული. ამისდა მიხედვით აკად. გ. ჩუბინაშვილის მიერ აღმოჩენილი (არმაზისა და წირქოლის ტაძრები) და ხელახლად შესწავლილი (კაბენის მონასტერი) ძეგლები ცხოველ ინტერესს იწვევენ. ამათგან ორს სავსებით შენარჩუნებული აქვს თავისი ხუროთმოძღვრული სახე.

გ. ჩუბინაშვილის გამოკვლევით, ქსნის ხეობის არმაზისა და წირქოლის ტაძრები სრულიად გამოირჩევიან ცნობილ ხუროთმოძღვრულ კომპოზიციათაგან. ორივე ტაძრის ძირითადი სივრცე გადახურული ყოფილა გუმბათით, რომელსაც ყელი არ გააჩნდა. ამიტომაც ამ ტაძრების გუმბათი გარედან სრულიად არა ჩანდა. შენობა გადახურული იყო ორ კალთად და გუმბათიც მათ ქვეშ იყო მოქცეული.

არმაზის ტაძრის სამხრეთ კედელზე ამოკვეთილია წარწერა: „ქ. სახელითა ღმრთისაითა მე გ(იორგი) (არმაზისა?) მამასახლისმან დ(ავდევ ეს)ე წმიდაი ეკლესიაი ქრონიკონსა პდ ხელმწიფეობასა“, ე. ი. 864 წელს. შედარებით მხატვრული ანალიზის მიხედვითაც მკვლევარი ამ ტაძარს მეცხრე საუკუნის ძეგლად მიიჩნევს.

მკვლევარის აზრით, არმაზის ტაძარზე უფრო მეტად საყურადღებოა წირქოლის ტაძარი, რომელიც მნახველს მხატვრული სრულყოფით და შესრულების მაღალი ოსტატობით იტაცებს. შედარებითი მხატვრული ანალიზის მიხედვით, წირქოლის ტაძარს გ. ჩუბინაშვილი ქართული ხუროთმოძღვრების ღირსშესანიშნავ ძეგლად მიიჩნევს და მას მერვე საუკუნით ათარიღებს. მკვლევარის აზრით, ეს ძეგლი ასახავს თავის დროის შემოქმედებით ძიებას, რომელშიაც წინა დროის დიდად განვითარებული კულტურის შენარჩუნების წადილიც არის განხორციელებული და ახალი მხატვრული ამოცანების წამოყენების და მისი წარმატებით გადაჭრის ძალა და უნარიც არის ნაჩვენები.

გ. ჩუბინაშვილი ჩვეული სიფრთხილით მოჰკიდებია გადაკეთებული სახით მოღწეულ კაბენის მონასტრის შესწავლას. ამ ხუროთმოძღვრულ ძეგლში იგი გამოჰყოფს ძირითად ისტორიულ ფენებს. უძველესი ფენის მიგნება და დადგენა მკვლევარს შესაძლებლობას აძლევს, შედარებითი მხატვრული ანალიზის მიხედვით, ეს ძეგლიც მერვე საუკუნეს მიაკუთვნოს. ამ სამი ძეგლის შესწავლით და მათთვის ქართული ხელოვნების ისტორიაში კუთვნილი ადგილის მიჩენით, გ. ჩუბინაშვილი ცხადჰყოფს, რომ არაბთა ბატონობის ხანაშიაც საქართველოს პერიფერიებში გადასული ქართული მხატვრული კულტურა ინარჩუნებდა შემოქმედების ცხოველმყოფელობას და ქართველი ოსტატები ყოველგვარ დაბრკოლებათა გადალახვით ქმნიდნენ ღირსშესანიშნავ ძეგლებს.

ლ. რჩეულიშვილის გამოკვლევით, ატენის მცირე-გუმბათიანი ეკლესია მეშვიდე-მეცხრე საუკუნით თარიღდება. მკვლევარს 1940 წლის ზაფხულში შეუსწავლია ეს ძეგლი. მან გარეკედლების ნალესობის სქელი ფენის ქვეშ აღმოაჩინა მეტად მნიშვნელოვანი ხუროთმოძღვრული დეტალები და წარწერები, რითაც მეტად საინტერესო მასალა მოიპოვა ამ ძეგლის მხატვრული ანალიზისა და დათარიღებისათვის. ლ. რჩეულიშვილი ამ ძეგლის შესწავლისას ფართოდ და ამომწურავად იყენებს წერილობით საბუთებს; დათარიღების საკითხის დაზუსტებისას მიმართავს ჩუქურთმის შედარებით სტილისტიკურ ანალიზს, ხოლო შენობის აღნაგობის, სააღმშენებლო კონსტრუქციულ ღონისძიებათა და ზოგადი მხატვრული კომპოზიციის გულდასმითი განხილვა მას საფუძველს აძლევს დაასკვნას, რომ „ატენის მცირე გუმბათიანი ეკლესია აგებულია მე-7 საუკუნის ნახევრიდან მე-9 საუკუნის დამლევამდე. ხელმეორედ აღდგენილი ან გადაკეთებული ყოფილა მე-10 საუკუნის მეორე ნახევარში ლიპარიტის-ძე რატის მიერ, რომელსაც შენობა მოურთავს ახალი სტილის ყაიდაზე რამდენიმე დეკორატიული აქცენტით და ლაპიდარულ წარწერაში თავი „ღმრთის სახლის“ აღმშენებელ ქტიტორად გამოუცხადებია“.

ვახტანგ ბერიძის გამოკვლევა შეეხება დღემდე ნაკლებად ცნობილ ყვირილის ხეობის ეკლესიას „ეხვევის დედა ღვთისა“ -ს. მკვლევარი ამ ძეგლის შესწავლისას მიზნად ისახავს — გამოარკვიოს „როდინდელია იგი და ქართული ხუროთმოძღვრების ევოლუციის რომელ საფეხურზე შეიძლება მისი მოთავსება?“ რადგან მკვლევარს არ გააჩნია არავითარი სააღმშენებლო წარწერა და არც სხვა რაიმე წერილობითი საბუთი, საკითხის გადასაწყვეტად მკვლევარი ძეგლის მხატვრულ ანალიზს მიმართავს, მაგრამ ამ მხრივაც კვლევის სარბიელი შეზღუდულია. შენობის არქიტექტურა ზუსტი დასკვნის გამოტანის საშუალებას არ იძლევა, რადგან ეს ძეგლი სახეშეცვლილია და თანაც მსგავსი ერთნავიანი ეკლესიის ტიპი საქართველოში მრავალ საუკუნეთა მანძილზე არსებობდა. ვახტანგ ბერიძე ასეთ შეზღუდულ პირობებშიც ახერხებს კვლევა-ძიება წარმატებით წარმართოს. მას დეკორის შედარებითი მხატვრული ანალიზიც სრულიად საკმარისად მიაჩნია ამ ძეგლისთვის საკმაოდ ზუსტი ქრონოლოგიური ფარგლების მისაჩენად. მკვლევარი დეკორის შედგენილობის დადგენისთანავე შედარებითი ანალიზისათვის საშუალო საუკუნეთა ქართული ძეგლების ორნამენტული მოტივების ცოდნას იშველიებს და ეხვევის ეკლესიის დეკორის პარალელებს მსგავსებას პოულობს ტაო-კლარჯეთის ტაძრების, უმთავრესად იშხანის კარის ჩუქურთმიან მორთულობაში. ვახტ. ბერიძე დეკორის მხატვრული ანალიზის მიხედვით ეხვევის ეკლესიას „დედა ღვთისას“ XI საუკუნის პირველი ათეული წლებით ათარიღებს.

მცხეთის მეორე ცნობილი ტაძარი სამთავრო დღემდე ზუსტად დათარიღებული არ იყო. მას სიფრთხილით აკუთვნებდნენ მე-12-13 საუკუნეების ძეგლთა რიცხვს. ასეთი დათარიღება უდაოდ იყო მიჩნეული, რამდენადაც ხუროთმოძღვრების ასეთი სრულყოფილი ძეგლი სხვა ეპოქაში წარმოუდგენლად ეჩვენებოდათ. რენე შმერლინგმა ამ ღირსშესანიშნავი ძეგლის შედარებითი მხატვრული ანალიზით შესძლო დაედგინა, რომ იგი წარმოადგენს „ორგანიზმს, რომელიც შეიქმნა მეთერთმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში, აღდგენილ იქნა მეცამეტე საუკუნის დასასრულს და მეთოთხმეტე საუკუნის დასაწყისში და შეკეთდა მეჩვიდმეტე საუკუნეში“. რ. შმერლინგმა გამოარკვია, რომ სამთავროს გუმბათის მთელი ყელი აღდგენილია არა უადრეს მეცამეტე საუკუნისა. მკვლევარი ამჟღავნებს ხელოვნების ღრმა ცოდნას, ფაქიზ გემოვნებას. მხატვრული ანალიზის გონებამახვილად წარმართვის უნარს და განზოგადოების ძალას. განსაკუთრებით აღსანიშნავია რ. შმერლინგის შრომების დასურათების მხატვრულობა და მეცნიერული სიზუსტე.

წინამდებარე ტომში მოქცეულია ვახტანგ ბერიძის საკანდიდატო დისერტაცია — „სავანე (მე-11 საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი)“. ამ ცალნავიანი დარბაზული ეკლესიის შესახებ მონოგრაფიული შრომის დაწერა სრულიად გასაგები ხდება, თუ გავიხსენებთ, რომ სავანე საშუალო საუკუნებრივ ქართული ხუროთმოძღვრების პირველ ხარისხოვანი ძეგლია, რომელიც ქართული ხელოვნების მომწიფების და ბრწყინვალე განვითარების ერთ-ერთ გამომხატველ ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს. ამდენადაც ისეთი ღირსშესანიშნავი ძეგლების საფუძვლიანმა შესწავლამ, როგორიც არიან სამთავრო ეკლესიები ეხვევსა და სავანეში, დიდად უნდა შეუწყოს ხელი ქართული ხუროთმოძღვრების ნაციონალური სტილის თავისებურების გამორკვევას და მისი ჩამოყალიბების სურათის დადგენას.

ვახტანგ ბერიძე განსაკუთრებული ყურადღებით განიხილავს დეკორს, რადგან ამ ძეგლში, მისივე განცხადებით, დეკორატიული ფორმები ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანია, როგორც მოტივთა სიმდიდრით, ისე მისი შესრულების ბრწყინვალე პროფესიული ოსტატობით, რაც სავანის ავტორთა დიდ შემოქმედებით ძალას მოწმობს.

მიუხედავად ამისა, გაუგებარი დარჩებოდა ხელოვნებათმცოდნეობის გ. ჩუბინაშვილის სკოლის ეს გადაჭარბებული ინტერესი დეკორისადმი და საშუალო საუკუნებრივი ხუროთმოძღვრების გარკვეული პერიოდის ძეგლების მხატვრული ანალიზის ჩუქურთმიანი მორთულობის განხილვაზე დაყრდნობა, რომ ვახტანგ ბერიძის შრომაში არა გვხვდებოდეს ამ მეთოდის პრინციპული დასაბუთება.

ვახტანგ ბერიძემ ამ შრომით ახლებურად გააშუქა გარკვეული ხანის ქართულ ხელოვნებაში ორნამენტისა და ხუროთმოძღვრების ურთიერთ დამოკიდებულების საკითხი.

ვახტანგ ბერიძის სადისერტაციო შრომა „სავანე“, მისივე გამოკვლევა ეხვევის ტაძრის შესახებ და რენე შმერლინგის სერიოზული კვლევის ნაყოფი „სამთავრო“ წარმოგვიდგენენ მე-11 საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ნათელ სურათს, განხილული ძეგლები ცხადჰყოფენ, რომ ამ დროის „ჩვენი ხელოვნების განვითარების სვლა მნიშვნელოვნად უსწრებდა წინ დასავლეთ ევროპისას“.

მცხეთის კათედრალის სვეტი-ცხოვლის წარწერათა ზუსტი წაკითხვისა და დათარიღების საკითხს ეხება აქ განხსენებული მეცნიერი ლევან მუსხელიშვილის გამოკვლევა. ეს ფართოდ განათლებული მკვლევარი აღძრული საკითხის გულდასმითი შესწავლით შემდეგ დასკვნამდე მისულა: „სვეტი-ცხოვლის ტაძრის უძველესი წარწერები ყველა ერთ დროს არის შედგენილი, სახელდობრ 1029 წელს. ალბად ყველა ერთ პირს, მელქიზედეკ კათალიკოსს, ეკუთვნის და ყველა ერთსა და იმავე საგანს შეეხება — სვეტი-ცხოვლის ახალი ტაძრის აშენებას. ამ ახალი ტაძრის აღმშენებელი ხუროთმოძღვარი, გენიალური ნიჭის მქონე ქართველი ხელოვანი არსუკისძე. მშენებლობის დამთავრებია წელსვე, ე. ი. 1029 წელს, გარდაცვლილა. ტაძრის აშენება 1010 წლის ახლო ხანებში დაუწყიათ და 1029 წელს დაუმთავრებიათ“.

წინამდებარე შრომების პირველი ტომი უთუოდ სერიოზული სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ნაყოფია. უნდა ითქვას, რომ სამამულო ომის მძაფრ პირობებში ხელოვნების ისტორიულ ძეგლთა შესახებ ასეთი საყურადღებო და მნიშვნელოვანი შრომების გამოქვეყნება სრული სიცხადით ნათელჰყოფს, თუ პარტიისა და მთავრობის მზრუნველობითა და ყურადღებით რამდენად ფართო ხელისშემწყობი პირობებია შექმნილი ქართული ხელოვნებათმცოდნეობისათვის, რომელიც ჩვენი ქვეყნის მდიდარი და მრავალფეროვანი მხატვრული კულტურის შესწავლით დიდმნიშვნელოვან პატრიოტულ საქმეს აკეთებს.

ბესო ჟღენტი

რას ამბობენ ციტატები

(პასუხად ამხ. კონსტანტინე ჭიჭინაძეს)

ერთი მეტად ცუდი ჩვეულება დასჩემებია პოეტ კონსტანტინე ჭიჭინაძეს: „როდესაც პოეტური ნაწარმოების შესახებ დაწერილ კრიტიკულ წერილს აიღებს ხელში წასაკითხავად“, თურმე კი არ წაიკითხავს მას, არამედ „ჯერ საერთოდ ჩაათვალიერებს“, შემდეგ ამოიკითხავს წერილში ჩართულ პოეტურ ციტატებს და იმის მიხედვით „გაითვალისწინებს“, თუ როგორია კრიტიკოსის აზრი განხილულ ნაწარმოებზე.

ამგვარ ახირებულ ჩვეულებას, ცხადია, არ შეეძლო თავისი შედეგი არ გამოეღო, თავისი კვალი არ დაეჩნია კონსტანტინე ჭიჭინაძის აზროვნებაზე საერთოდ და კერძოდ იმ პატარა, მაგრამ ავტორისათვის ფრიად დამახასიათებელ წერილზე, რომელიც მან „ციტატების“ სახელწოდებით გამოაქვეყნა ჩვენი გაზეთის ამა წლის პირველ ნომერში.

ამხ. კ. ჭიჭინაძეს არ უნდა ავიწყდებოდეს თუ რა განსხვავებაა ანატომსა და ლიტერატურის კრიტიკოსს შორის, არ უნდა ავიწყდებოდეს ის ელემენტარული ჭეშმარიტება, რომ მხატვრული მეტყველების კანონები მართლწერისა და სუფთაწერის კანონებით არ განისაზღვრებიან, რომ პოეტური შემოქმედება და ვერსიფიკაცია ერთი და იგივე არ არის. მაშინ კონსტანტინე ჭიჭინაძე აღარ მოითხოვდა ლიტერატურის კრიტიკოსებისაგან, რომ მათ მხატვრული ნაწარმოების იდეურ-ესთეტიური ანალიზის ნაცვლად ხელი მიჰყოთ ისეთი „ჩხირკედელაობისათვის“, როგორიცაა იმის გამორკვევა, თუ როგორ ცნებებს შორის დაუსვამს პოეტს კავშირი „და“, ან როგორი საგნები შეუდარებია მას ერთმანეთისათვის: თხევადითხევადისათვის, თუ დრეკადი-დრეკადისათვის.

„ციტატური კითხვის“ ამ მეტად თავისებური ჩვეულების თანახმად „ჩაუთვალიერებია“ კონსტანტინე ჭიჭინაძეს ჩემი კრიტიკული წერილი გრიგოლ აბაშიძის პოემის „გიორგი მეექვსეს“ შესახებ და რაკი წერილში ამოკითხული ციტატების მიხედვით შედგენილს მის მთაბეჭდილებას არ დაემთხვა ჩემს მიერ ნაწარმოებისათვის მიცემული შეფასება, ამხ. ჭიჭინაძე ერთხელ კიდევ დარწმუნებულა, რომ მას „მიხვედრის უნარი ამ უკანასკნელი წლების მანძილზე თითქმის ყოველთვის ღალატობს“.

კეთილშობილურად გულახდილი აღსარებაა. საკმარისია კ. ჭიჭინაძის წერილის „ციტატების“ წაკითხვა, რომ დარწმუნდეთ ამ აღსარების სრულ გულწრფელობასა და სიმართლეში. მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ამხ. ჭიჭინაძე არ ურიგდება თავის ბედს. მას სურს მიზეზი იმ გარემოებისა, რომ მიხვედრის უნარი ასე ხშირად („თითქმის ყოველთვის“) ღალატობს, ეძიოს არა თავის თავში, არა თავისი აზროვნებისა და გემოვნების თავისებურებაში, არამედ სადღაც სხვაგან, და სად? აკი ამ ბოლო დროს „მოდაში შემოვიდა“, რომ მწერლობის ესა თუ ის ნაკლი კრიტიკოსებს გადააბრალონ, კრიტიკის სისუსტით ახსნან ლიტერატურული ცხოვრების ყველა ხარვეზი და ჩრდილოვანი მხარე. მაშ რატომ არ გადააბრალოს კონსტანტინე ჭიჭინაძემ თავისი მიხვედრის უნარის ასეთი გაორგულება იმავე კრიტიკოსებს? და აი ნაცვლად იმისა, რომ საკუთარი მიხვედრის უნარს გასწყრომოდა კ. ჭიჭინაძე ამგვარი გაორგულებისა და მუდმივი ღალატისათვის, მას გადაუწყვეტია კრიტიკოსს გაურისხდეს. რაკი საერთოდ ჩვენი თანამედროვე ლიტერატურული კრიტიკა ვერა სდგას მის წინაშე დასახულ დიდ ამოცანათა სიმაღლეზე, ზოგიერთებს ჰგონიათ, თითქოს ყოველ პოეტს თუ პროზაიკოსს უფლება ჰქონდეს ზემოდან უცქიროს ყოველ კრიტიკოსს, გემოვნება დაუწუნოს და ნაწარმოების განხილვის კანონები ასწავლოს მას.

„მენტორული“ ქედმაღლობის ამგვარი ყალბი გრძნობით არის გამსჭვალული კ. ჭიჭინაძის „ციტატები“ და პირველ ყოვლისა ამიტომ ეს წერილი, ჭიჭინაძესავე სიტყვებით რომ ვსთქვათ, მწერალს დახმარებას ვერ გაუწევს და მკითხველსაც ვერ დააკმაყოფილებს.

პირველ ყოვლისა ყურადღებას იქცევს დიდი გაუგებრობა: კ. ჭიჭინაძეს ჩემი წერილი გრიგოლ აბაშიძის პოემის გამო „პანეგირიკად“ მოსჩვენებია, მაშინ, როდესაც მე მეტად მძაფრად და მკაფიოდ აღვნიშნე დასახელებული პოემის ფრიად თვალსაჩინო და სერიოზული ნაკლი. ჩემი წერილის ძირითადი აზრი სწორედ ამ ნაკლის აღნიშვნასა და დასაბუთებაში მდგომარეობდა. მე ვამტკიცებდი: გრიგოლ აბაშიძის პოემა „გიორგი მეექვსე“, მიუხედავად იმისა, რომ იგი პოეტური ოსტატობის თვალსაზრისით უეჭველად ნიჭიერად არის დაწერილი, მაინც ვერ შეედრება მე-19 საუკუნის ქართული კლასიკური პოეტური ეპოსის ნიმუშებს, იგი ვერ ჰპოვებს მნიშვნელოვან გამოძახილს ჩვენი ხალხის სულიერ ცხოვრებაში, ვერ გახდება ხალხისათვის საყვარელ წიგნად. რატომ? იმიტომ, რომ ეს პოემა მოკლებულია ფართო იდეურ საფუძველს, მასში აღძრული პრობლემის სიღრმესა და აქტუალობას, იგი ვერ გვაძლევს აღებული გმირული ისტორიული ეპიზოდის სწორ სოციალურ გაგებას და განსახილველ ჩვენი ხალხის ეხლანდელ საბრძოლო-პატრიოტულ განწყობილებას. აი ჩემი წერილის ძირითადი თეზისი. ნუთუ ეს „პანეგირიკია“? ნუ თუ ეს ისეთი ხოტბა და ქება-დიდებაა, რომ ამდენად განაწყენებულა კონსტანტინე ჭიჭინაძე?

მე ვფიქრობ, რომ საღად მოაზროვნე საბჭოთა პოეტისათვის ნაწარმოების ასეთი შეფასება ქება-დიდებას არ უნდა ნიშნავდეს. მაგრამ კონსტანტინე ჭიჭინაძე სხვაგვარად ფიქრობს, როგორც ჩანს, მისთვის არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს საკითხს პოეტური ნაწარმოების იდეური შინაარსის, სოციალური რეზონანსისა და საზოგადოებრივი აქტუალობის შესახებ. ოღონდ ვერსიფიკაციის კანონების ყველა მოთხოვნა დაცულ იქნას ლექსში, ნუ აღმოუჩენ პოეტს სტრიქონებში [illegible] და შორსადებულობას, ჭკულავების [illegible] დარღვევას, ნუ დაუწუნებ მას თხევადის თხევადთან შედარების [illegible], და სხვა ყველაფერი წვრილმანია და უმნიშვნელო!

როგორც ხედავთ, ჩვენ აქ საქმე გვაქვს გარკვეულ ლიტერატურულ მსოფლმხედველობასთან, რომელიც, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ სცოცხლობს ზოგიერთი მწერლის ცნობიერებაში. დროა გავიგოთ, რომ ეს თვალსაზრისი ყალბია და სავსებით შეუთავსებელი საბჭოთა მწერლობის მიზნებთან და ამოცანებთან.

ვნახოთ ეხლა, რამდენად მართებულია კ. ჭიჭინაძის კრიტიკული შენიშვნები ჩემ მიერ გრიგოლ აბაშიძის პოემიდან ამოწერილი ციტატების გამო.

გრიგოლ აბაშიძის პოემიდან ამოწერილ მრავალ ციტატიდან კონსტანტინე ჭიჭინაძემ განიხილა სამი ციტატა, რათა გვიჩვენოს, თუ რამდენად სუსტ და მთელ რიგ შეცდომათა თუ ნაკლთა შემცველ სტრიქონებს აცხადებს კრიტიკოსი პოეტური ხელოვნების ნიმუშებად.

რას ედავება და უწუნებს კ. ჭიჭინაძე „გიორგი მეექვსეს“ ავტორს?

პოემის გმირი ცვარამ მარგველი თავისი თავგადასავლის მოთხრობისას, სხვათა შორის, ამბობს:

„გაგიხარიან, კარგ სუფრას შევხვდით
კვამლის, ღვინის და ორთქლის ბურანში.
ამხედრებოდა დედოფალს მკერდი,
მეფეს აშლოდა ნორჩი ულვაში.
მორთულნი, ნაზნი და მოკაზმულნი
სხვადასხვაფერად, როგორც პეპლები,
სუფრაზე ისხდნენ ტურფა ასულნიც,
ვაჟკაცის გულის დამღონებლები“.

ამ სტრიქონებში კონსტანტინე ჭიჭინაძე ბევრ შეცდომასა და ნაკლს ხედავს. „პირველ ტაეპში დედოფლის აწეული მკერდი და მეფის ახლად აშლილი ულვაში ისეა გადაბმული ოთახში დამდგარ კვამლის, ღვინისა და ორთქლის ბურანთან, თითქოს ქალის მკერდის აწევა და ჭაბუკის სახეზე ულვაშის აშლა სადილით ან ვახშმით იყოს გამოწვეული“-ო, — სწერს კ. ჭიჭინაძე. უცნაური და ყოვლად არადამაჯერებელი საყვედურია. არა მგონია, მოინახოს ისეთი მკითხველი, რომელმაც ჭიჭინაძისებურად გაიგოს ეს სტრიქონები. აქ ტაეპის პირველ ორ სტრიქონში საქორწინო სუფრის ატმოსფეროს გადმომცემი სურათია დახატული. ამ საერთო სურათის შემცველი ორი სტრიქონი წერტილით არის დახურული და შემდეგ უკვე პოეტი გადადის კერძო დეტალების აღწერაზე, საკუთრივ დედოფალისა და მეფის განწყობილების მაშინდელ სურათის გადმოცემაზე. რა გზით, რა საშუალებით აღმოაჩინა კ. ჭიჭინაძემ მიზეზობრივი კავშირი ტაეპის ამ

დასასრული მე-4 გვ.

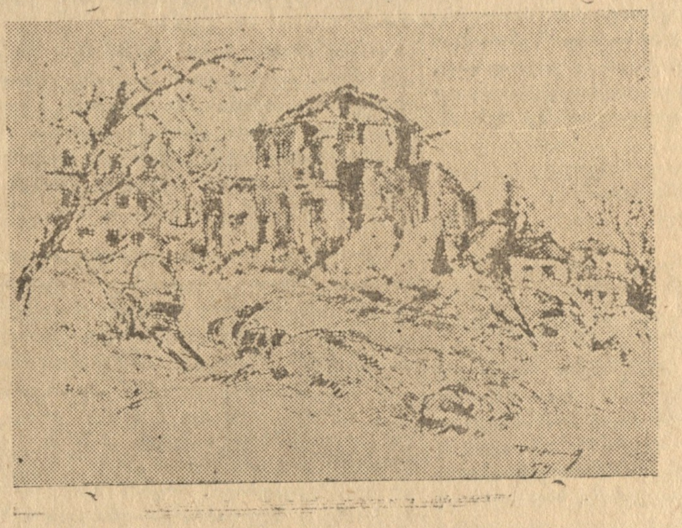

ანაპა. მხატ. შ. მამალაძის საკ[illegible] ალბომიდან.

შალვა აფხაიძე

გიორგი ლეონიძე

გიორგი ლეონიძის ლექსების ახალი წიგნი ღირსშესანიშნავი მოვლენაა თანამედროვე ქართულ პოეზიაში. საგაზეთო ხასიათის წერილში ძნელია ამ წიგნის ყოველმხრივი შეფასება, მისი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის ამომწურავად გამორკვევა, იმ საპატიო ადგილის დახასიათება, რომელიც მას საბჭოთა პერიოდის აღორძინების პოეტურ საგანძურში აქვს დამკვიდრებული.

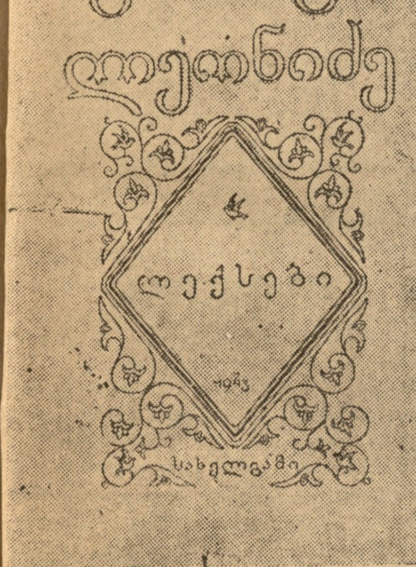

სარეცენზიო წიგნში, მკითხველი საზოგადოებისათვის ფართოდ ცნობილი და პოპულარული ლექსების გარდა, მოთავსებულია უკანასკნელ წლების მანძილზე ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილი და აგრეთვე დღემდე სრულიად გამოუქვეყნებელი ლექსები. შეიძლება ითქვას, რომ წიგნს ეს ლირიკული ნაწარმოებნი აძლევენ სიახლეს, ერთგვარ თავისებურ ტონს, ინტერესს, რამდენადაც ისინი გვაცნობენ პოეტის შემოქმედებით დიაპაზონს, პოეტური კონცეპციის ძირებსა და საერთო ხასიათს.

ამ ძირების საწყისს მივყევართ ქართული ლიტერატურის საუკეთესო ტრადიციასთან, იმ ტრადიციასთან, რომელიც პატრიოტულ-მოქალაქეობრივ მოტივებთან არის დაკავშირებული. ამიტომ არა მხოლოდ სამამულო ომის თემაზე დაწერილი ლექსები, არამედ წიგნში მოთავსებული ლექსების თითქმის მთელი ციკლი, წმინდა ინტიმური ხასიათის მატარებელი ლექსების ჩართვით, მხოლოდ ერთ დიდ მიზანს ემსახურებიან: ეს არის მკითხველ საზოგადოებაში იმ ძლევამოსილი ზნეობრივი ძალის მქონე გრძნობის გაღვივება, რომელსაც პატრიოტიზმი ეწოდება. ამის მიხედვით მთელი წიგნი იშვიათი სიმძაფრითა და ნამდვილი მხატვრული ძლიერებით ეხმაურება სამამულო ომს, ემსახურება მის ძლევამოსილ მსვლელობას. რამდენადაც სარეცენზიო წიგნი გამომხატველია ჩვენი ხალხის ზნეობრივი ძალისა, მისი სუბსტანციური ყოფისა, იმ გარდუვალი გრძნობისა, რასაც პატრიოტიზმის გრძნობა ეწოდება, იმდენად მას ქართულ პოეზიაში ბრწყინვალე ადგილი ექნება დათმობილი.

გ. ლეონიძის პოეტური მღელვარების, უკეთ თუ ვიტყვით, პათოსის მთავარი ობიექტი სამშობლოა. მისი პოეტური ხილვა უმთავრესად ამ თემით განისაზღვრება. რა მოვლენასაც არ უნდა ეხებოდეს პოეტი, იგი სამშობლოს მარადიულ სიყვარულიდან გამოდის: სამშობლოს უმღერის, მას ადიდებს. გ. ლეონიძის პოეზიის ხარისხობრივ სიახლეს განსაზღვრავს ის სინამდვილე, რომელშიაც იგი მოღვაწეობს. ეს არის თავისუფალი სამშობლოს მაჯისცემა. ამით აიხსნება ერთვნული ორგანიზმის იმ მთლიანობის გრძნობა, რომელიც პოეტის შემოქმედების სათავეს წარმოადგენს და მას ახასიათებს. მისთვის თანაბრად ძვირფასი და სადღადებელია, როგორც დიადი აწმყო, ისე წარსული. ცოცხალი ორგანიზმის ეს მთლიანობა იგრძნობა პოეტის ყველა ლირიკულ ლექსში. მისი შეგრძნებების სიმდიდრე და მრავალფეროვნება დასაბამს ამ სიყვარულში პოულობს. მას აღარ სჭირდება ცხოველი პოეტური ფანტაზიის დაძაბვა იმისათვის, რომ გმირები საუკუნეებს მოფარებულ წარსულში დაინახოს, ბრწყინვალე წარსულის წლებში ამოიკითხოს. ამ გმირებს იგი ხედავს არსებულ სინამდვილეში, თავის გარშემო, სადამდეც-კი თვალი მიუწვდება. არსებული სინამდვილის ეს ორგანიული განცდა აძლევს მის პოეზიას სიცოცხლეს, ქმედითი ზეგავლენის ძალას. წიგნში მოთავსებულ ლექსებში მკითხველს ესმის პოეტის შინაგანი დუღილი, მთელი მისი ნერვული სისტემის მოძრაობა. ამით აიხსნება, რომ პოეტი დროგამოშვებით თითქოს გამოდის პლასტიური ხილვის საზღვრებიდან და ერთგვარ ექსტატიურ გატაცებაში გადადის.

გ. ლეონიძის ლექსებში თანაბარი სიძლიერით ფეთქს როგორც ძველის-ძველი, ისე ახალი საქართველო, მათში ისმის მონღოლური ცხენების გამანადგურებელი თქარუნი, ჩანს გადამწვარი ციხე-კოშკების ფერფლი, ისმის დამსხვრეულ მუზარადების ჩხრიალი, გავერანებული იავარქმნილ სოფლების მცხოვრებთა ცრემლების წკრიალი. მთელი ტრაგიზმით აღსავსე წარსული ჩვენი ქვეყნისა იხედება ამ ლექსებიდან. ცოცხლდება ძველი საქართველო თავისი გმირული ბრძოლებით, რაინდული თავდადებით, სიდიადის მოუცილებელი სილამაზით. ცოცხალი სახის გამომეტყველებას ღებულობს ხალხი, რომელიც ერთი წმინდა აზრით იყო შეიარაღებული: მონად არ გახდომოდა შემოსეულ ურდოებს. ამ ხალხის დიდი სიყვარულით არის დაწერილი ეს ლექსები, რომლებიც ქართულ პოეზიას სიამაყით ავსებენ. ასეთია ყველა ლექსი, ხოლო განსაკუთრებით: „წიგნი ქართლის ცხოვრება“, „მინაწერი ქართლის ცხოვრებაზე“, „მე ვკითხულობდი ქართლის ცხოვრებას“, „ვეფხის-ტყაოსანს“ და მრავალი სხვა. ეს სიყვარული სწვავს პოეტის სულს, მთელ მის არსებას და ამიტომ არის მისი ლექსი წმინდა ლირიკული ცეცხლით ანთებული, ორგანული. ამიტომ ახერხებს პოეტი თავისი შემოქმედების ობიექტთან ინტიმურ, უშუალო ურთიერთობის დამყარებას.

კეთილშობილური პატრიოტიზმის თემა პოეტს ორგანულად დაკავშირებული აქვს ბელადის სახესთან. ეს სახე წარმოადგენს იმ ცენტრს, სადაც პოეტის შემოქმედებითი ენერგია თავის ზენიტს აღწევს. ბუნებრივია, რომ იგი ამ ლექსებში შლის მთელ თავის შესაძლებლობას, ბელადის გენიის შუქით განათებული ოცნება პოეტისა ლაღად იშლება, სიყვარულით ივერცხლება. ლექსები ანდამატის ძალას ღებულობენ. მათში აღწევს პოეტი მხატვრულ სიმწიფეს, მომხიბვლელობას.

„განა სად არის სიბრძნე, მხნეობა
ზედ შენი საქმის მადლი არ ეცხოს.
შენი სახელი ისე სწერია,
ვერც დრომ, ვერც წარღვნამ ვერ
გადარეცხოს.

პოეტური გულთამხილაობით არის მოცემული ამ ფრაგმენტში ბელადის საყვარელი სახე. ამ ლექსების ციკლი გვიტაცებს იმით, რომ მათში ნასახიც კი არ არის ძალდატანებისა, მეტაფორებით დამძიმებული პოეტური მრავალსიტყვაობისა. მისი გული იმ ქოხის სიყვარულით მღერის, სადაც სტალინი დაიბადა, გაიზარდა, დედა-ენა წაიკითხა, „ვეფხის-ტყაოსნის“ გმირებზე იოცნება, მისი ლექსის ჰარმონიით მოიხიბლა. და ეს სიყვარული მშვენიერ პოეტურ სტრიქონებშია გაშლილი:

„მაგრამ ის მიყვარს, — ალიზის ქოხი,
ვით სატურფალი შენი ბუნება,
ლიახვის შხაპი, ზვირთი მტკვარისა
არწივის ბუდეს ეშხაპუნება“.

ბელადის კერა, გორის ციხე, ქართლი, მთლად საქართველო, საბჭოთა კავშირი, მათი გმირები, რომლებშიაც ბელადის სახე ფეთქს, პოეტის ვიზიონერული ხილვის წრეა და ყოველ ლექსში ეს სახეები სიყვარულის ფაქიზ გრძნობას იწვევენ. ლექსები „სტალინს“, „სტალინის სურათზე“, კიდევ „სტალინს“, „გორის ციხე“, „ბელადის კერა“ — ეს ლექსები გამოირჩევიან როგორც აზრის სიღრმით, ისე მხატვრული ხარისხით.

წიგნში მოთავსებული უშუალოდ სამამულო ომის თემაზე შექმნილი ლექსები, სიმღერები ამავე გულწრფელობით და პოეტური პათოსითაა გამსჭვალული. ეს ლექსები უმთავრესად მოწოდებითი ხასიათისაა, თუმცა პოეტი მათშიც ახერხებს უმრავლეს შემთხვევაში მშრალი რიტორიკის დაძლევას და ლირიკული ნაკადის შეტანას:

„და რომ დაგეწრთო შენის რძის ძალით
მხოლოდ მხედრებად, არა მონებად, —
ომში წამავალთ ხმლის ტარზე ლეჩაქს
უხვევდი ვალის მოსაგონებლად“.

ასე მიმართავს პოეტი ქართველ დედას. გასაგებია, რომ სამამულო ომზე დაწერილი ლექსები ბელადის სახესთან ორგანულად არიან დაკავშირებულნი, რადგან სტალინი და სამშობლო სინონიმები არიან, ერთი აზრის, ერთი გულის ფეთქვის გამომხატველნი. ამიტომ ჟღერს ასე მართლად:

„სამშობლოსათვის,
სტალინისათვის! —
ხალხის ძახილი ცეცხლად იფრქვევა,
უფრო ძლიერი სხვა მოწოდება
არცა ყოფილა და არც იქნება“.

სამშობლოს სიყვარულის იგივე მარადიულობა აქვს გადმოცემული გ. ლეონიძეს ასეთი დამაჯერებელი პოეტური მღელვარებით. „სამშობლოსათვის, სტალინისათვის“, „აიმართენით, ვაჟკაცნო“, „ჭეო არწივნო“, „ქართველ ქალს“, „ქართველ მხედრებს“, „სამშობლოს გმირებს“ და ამ ციკლის ყველა სხვა ლექსი ერთი შეუწყვეტელი მოწოდებაა ჩვენი ხალხისადმი — დაიცვას სამშობლო. უნდა ითქვას, რომ ეს ლექსები მეტნაკლები მხატვრული ექსპრესიით არიან შესრულებული. გ. ლეონიძის პოეზიას დიდ ღირსებასთან ერთად, ცხოველმყოფელობასთან და სილამაზესთან ერთად, რაც სამშობლოს თემის ღრმა, ინტენსიურ განცდაში გამოიხატება, აქვს თავისი ერთგვარი ნაკლიც, უკანა მხარეც: ეს არის პოეტური სარბიელის შემოზღუდვა, თემების რკალის სივიწროვე.

თუ პოეტის ხალხურობა ნიშნავს იმას, რომ პატრიოტული სულისკვეთება მხატვრულ და მისაწვდომ ფორმებში გადმოიცეს, ნიშნავს იმას, რომ მკითხველმა პოეტის მხატვრულ ქმნილებებში საკუთარი აზრები გამოიცნოს, მასში საკუთარი გულისცემა იგრძნოს, გ. ლეონიძის პოეზია თავის საწყისებში უსათუოდ ხალხურია. ხალხურია იგი იმ მხატვრული გაფორმებითაც, რომელსაც პოეტი მიმართავს: ესენი არიან ფოლკლორული სახეები, პარალელიზმის ხერხის გამოყენება, ლექსის წყობა, ქართული ზღაპრის მხატვრული ენის გამოყენება და სხვ. გ. ლეონიძის ლექსების გამარჯვება აიხსნება იმითაც, რომ იგი მრავალ შემთხვევაში ახერხებს იმ უბრალოებამდე ასვლას, რომლითაც ასეთი მდიდარია ჩვენი კლასიკური და ხალხური პოეზია. ამ მიმართებით გ. ლეონიძე თანამედროვეობის გულწრფელი მომღერალია

„შიგ დღევანდელი ხმა დაიძახებს,
ჩემი გულის ხმა სიცოცხლიანი...
ახალ ვაჟკაცთა ახალი ღონით
ახალ ქართლის ხმით გაჩაღებული“.

პოეტის გულისთქმა სავსებით ემთხვევა არსებულ სინამდვილეს და ამიტომ მისი პოეზია ჰარმონიულია, მწყობრი. აქედან მოდის მისი ლექსების სინაზე, ის დაუმცხრალი სწრაფვა რაღაც გადმოუცემ სილამაზისადმი, ცისარტყელის ფერებისადმი, რომელიც ადამიანის გრძნობას სწმენდს, ამაღლებს, აფაქიზებს. აქედან მოდის ის მქმედი რომანტიკული სულიერი განწყობილება, ურომლისოდაც ლექსს უჭირს პოეზიის სფეროში შესვლა. პოეტის მუზა უმღერის ადამიანის გრძნობის სილამაზეს, იგი ახლოა ცასთან, მის ფერებშია დამდნარი, მაგრამ მისი ფესვები მიწაშიც ღრმად მიდიან.

ამიტომ ჰქმნის იგი თავის ლექსებში პოეტურ სურათებს, რომელთაც კეთილშობილური ხაზები ახასიათებენ.

გ. ლეონიძეს აქვს პროზაული საგნის პოეზიის ცეცხლში გატარების უნარი, ჭეშმარიტი შემოქმედის ხელში სულ უბრალო, ყოველდღიური მოვლენა, ხორცსხმულ, მხატვრულ სიმაღლემდე აყვანილ კონკრეტობაში გადადის:

„გამოვვარდები, ხარ თუ აღარა,
კიდევ გაისმის ქუჩებში ჩეხა?
ვხატავ შენს სახლებს, ვხატავ შენს აბრებს
და მიხარიან, რომ ისევ დგეხარ!“

აქ მაღალი პატრიოტული გზნება კონკრეტული სურათის საშუალებით შესანიშნავად არის გადმოცემული.

შევხარი დილის ორთქლიან პურებს,
ახალ სართულთა წითელ აგურებს,
ვარდის საპალნეს ტაბახმელიდან
და მას,
ამ ვარდებს ვისაც არგუნებ!

ყოფითი აქსესუარებიდან შესანიშნავი, ამაღლებული პოეტური განწყობილებაა მოცემული, ეს არის ის ნამდვილი პოეზია, რომელიც მკითხველში ესთეტიურ სიამოვნების გრძნობას ფართო გასაქანს აძლევს.

გ. ლეონიძის წიგნში მოთავსებული ლექსები საკმაოდ მრავალფეროვანია. ჩვენი ლიტერატურის კორიფეების — ვაჟა-ფშაველას, ნ. ბარათაშვილის, სულხან-საბას, აკაკის, ილიას — დიდი აჩრდილებისადმი მიძღვნილ ლექსებშიც პოეტი სამშობლოს განახლებულ სულს უმღერის, სავსებით ჩვენი ეპოქის თვალსაზრისიდან გამოდის.

„შენ დაგმარხეს ბორკილებით,
ჩვენ დროშებით ამოგიღეთ“.

მიმართავს იგი ვაჟას და ამ ორ სტრიქონში შესანიშნავი პოეტური სიზუსტით არის დაპირისპირებული ორი სამყარო, ძველი და ახალი საქართველო.

სამშობლოს განცდის ინტენსიობა ამ სამშობლოს ბუნების გადმოცემაში მჟღავნდება. ამ მიმართებით გ. ლეონიძე ნამდვილ მხატვრულ შედევრებს ჰქმნის. მის ლექსებში ქართლისა და კახეთის ბუნება ცოცხალი მსუნთქავი ორგანიზმის სახეს ღებულობს, ეს დიდებული პეიზაჟები ჭეშმარიტი ოსტატი მხატვრის ფუნჯისა და ფერწერით ხერხითაა შესრულებული. მათ, დამოუკიდებელი ღირებულების გარდა, ის ფუნქციაც აქვთ, რომ შესაფერისი ფონი შექმნან სამშობლოს სიყვარულის გრძნობის აღსაზრდელად მკითხველში, სამშობლოს იმანენტური რაობა მეტი სისრულით მოხაზონ.

„ოქროს წყალი, ატმის ლალი,
შინდის ლალი, მარწყვის ლალი,
ბროწეულის ყვავილები
თითქოს თონის ნაკვერცხალი“.

როგორ შეუძლიან ადამიანს გულცივად შეხედოს ბუნების ამ ჯადოქრულ სურათს და არ დაიცვას იგი თავისი სიცოცხლის საფასურით?

როგორც აღვნიშნეთ, წიგნში მოთავსებულია მრავალი ახალი, მკითხველისათვის უცნობი ლირიკული ლექსი. „ანგელოსის ფრესკა“, „ხეებზე წარწერილი ლექსები“, „გულს ბუდე არა ჰქონია“. „მაგონდება ჩუქურთმაში ყვავილი“, „მე შენ სიყვარულს, ძვირფასო“ და სხვა. აღსანიშნავია, რომ ამ თითქოს ვიწრო ინდივიდუალური ლირიზმით გამთბარ ლექსებშიც იგივე სამშობლოს შორეული დიმილი გამოჰკრთის, სამშობლოს გული სცემს. ამ ლექსებში პოეტი ძლიერია იმ არტისტიზმით, ურომლისოდაც პოეზიაში იკარგება ცეცხლი, ხიმხურვალე. ყოველი ეს ლირიკული ამღერება შესანიშნავ მოზაიკურ ჩარჩოშია მოწყობილი. მათი ნიშანდობლივი თვისებაა პოეტური დახვეწილობა, დიდი ბუნებრიობა, არქიტექტონული გამოკვეთილობა, ლექსის ფაქტურის, გრძნობის დაუშრეტელი სინაზე. ამ ლექსებს თავიანთი არომატი აქვთ, თავიანთი ფერები, მათში ის წმინდა სიყვარული კრთის, რომელიც ადამიანს ამაღლებს, სილამაზის მჩქეფარე წყაროს აზიარებს. პოეზიაც იქ არის, სადაც დიდი სიყვარული და გულის სიმხურვალეა.

გ. ლეონიძის პოეზიას საკუთარი ხასიათი, თავისი განუმეორებელი ორიგინალური კოლორიტი აქვს. მისი თქმა:

„მე მიპოვნია ჩემი სიმღერა
ჩემი სიტყვები გამაპობელი,
სიტყვა ამტყდარი წვიმასავითა
ცისარტყელებით ვარაყფრქვეული, —

ჭეშმარიტებას შეეფერება. მის ლექსებში მკითხველი ყნოსავს იმ დაუცხრომელ სურნელებას, რომელიც ვერავითარ განსაზღვრაში ვერ ჩაეტევა და რაც პოეტური ხილვის დასაბამს წარმოადგენს. ეს არის მისი პოეზიის მშვენიერი საიდუმლოება, შინაარსისა და ფორმის სრული შერწყმა. ამაში მდგომარეობს მისი პოეზიის ცოცხალი მქმედი ძალა.

„ლიტ. და ხელ.“ მე-4 გვ.

რას ამბობენ ციტატები

(დასასრული)

[illegible]

ასევე უსაფუძვლო და უმართებულოა კ. ჭიჭინაძის შენიშვნა: „არ შეიძლება აგრეთვე ლაპარაკი მკერდის „მხედრობაზე", ვისაც არ უნდა ეკუთვნოდეს ეს მკერდი"-ო. რატომ არ შეიძლება? ვინ აკრძალა? საერთოდ კ. ჭიჭინაძე ნაკლებად იწუხებს თავს თავისი შენიშვნების დასაბუთებისათვის, თითქოს მის მიერ განცხადებული „არ შეიძლება" და „ყოვლად შეუწყნარებელია" უკვე თავის-თავად რასმე ამტკიცებდეს და აკანონებდეს.

რა თქმა უნდა, თუ ანბანურად გავიგებთ ამ „მხედრობას", თუ ვიგულისხმებთ, რომ პოეტს აქ მხედველობაში ჰქონდა მკერდის მხედრად ქცევა, მისი შეჯდომა ცხენზე, ან მკერდის ძიერ აჯანყებაში მიწყობა, მაშინ, რა თქმა უნდა, აქ დიდ შეუსაბამობასთან გვექნებოდა საქმე, მაგრამ ლიტერატურის კრიტიკოსი ამგვარი ვულგარული მსჯელობის გზას ხომ ვერ გაჰყვება. ჩვენ საქმე გვაქვს პოეტურ ნაწარმოებთან, პოეტურ სახესთან, ხოლო პოეტურ მეტყველებას აქვს თავისი კანონზომიერება, რომელიც უფლებას აძლევდა, მაგალითად, აკაკი წერეთელს თავისი შედევრი „განთიადი" ასე დაეწყო:

„მთაწმინდა ჩაფიქრებულა,
შეჰყურებს ცისკრის ვარსკვლავსა".

ჭიჭინაძის ლოგიკას თუ გავყვებით, უნდა ვუსაყვედუროთ აკაკი წერეთელს: როგორ შეუძლიან მთას ჩაფიქრებული იყოს, ან ვარსკვლავს შეჰყურებდეს, ფიქრი და მზერა ხომ არ ახასიათებს უსულო ბუნების სამყაროს?

იყვნენ ისეთი „კრიტიკოსები", რომელთაც ილია ჭავჭავაძეს „გაზაფხული" დაუწუნეს იმ მოტივით, რომ მერცხლის „ჭყივილი" შეუძლებელიაო, რომ თუ მდელო და მთები აყვავებულან, მაშ რატომღა ნატრობს პოეტი თავისი მამულის აყვავებასო? ამ ნეტარხსენებულ „მოციტატე" კრიტიკოსთა შეხედულება და გემოვნება მაშინაც, თითქმის მთელ საუკუნის წინათ, უკვე ანაქრონიზმს წარმოადგენდა. ნუთუ ჩვენ ეხლა ლიტერატურული აზროვნების ამ დიდხნით განვლილსა და უკუგდებულს საფეხურზე უნდა დავუბრუნდეთ კონსტანტინე ჭიჭინაძის „ციტატებმა"?

კ. ჭიჭინაძე განაგრძობს ზემომოყვანილი ციტატის კრიტიკას და შენიშნავს: „მორთულნი" და „მოკაზმულნი" ერთსა და იმავეს ნიშნავს, ამიტომ ყოვლად შეუწყნარებელია მათი ამგვარი დალაგება სტრიქონში. დასაშვებია ამ ორი სიტყვის მხოლოდ გადაბმა ერთმანეთზე"-ო. საკვირველია, რატომ კისრულობს ამ შენიშვნის ავტორი დაგვიწეროს დღემდე გაუგონარი კოდექსი მხატვრული მეტყველებისა და თანამედროვე პოეზია ჩაკეტოს თავის მიერ გამოგონილ ნორმათა კალაპოტში?

„მორთულნი" და „მოკაზმულნი" მართლაც რომ სინონიმები იყვნენ, რომ ამ ორი სიტყვის მნიშვნელობა სავსებით ერთი და იგივე იყოს მაშინაც პოეტს უფლება აქვს განალაგოს ისინი სტრიქონში თავისუფლად, იმგვარად, როგორც მას უკარნახებს თავისი მხატვრული განზრახვა, სახის კომპოზიციური სტრუქტურა, რიტმი, ლექსის მუსიკალური ჟღერის კანონზომიერება. კ. ჭიჭინაძეს კარგად მოეხსენება, რომ ლექსებში ხშირად იმეორებენ არა მარტო ერთი და იმავე მნიშვნელობის სხვადასხვა სიტყვებს, არამედ ერთსა და იმავე სიტყვებსაც, მთელ სტრიქონებსაც, სტროფებსაც. და ჯერ ქვეყნად არავის უფიქრია დაეწერა კანონი მის შესახებ, თუ როგორ კონკრეტულ განლაგებას უნდა იცავდეს პოეტი ამგვარ განმეორებათა შემთხვევაში.

ცალკე სიტყვები „მორთულნი" და „მოკაზმულნი" ხშირად მოერიდებიან ქართულ მხატვრულ მეტყველებაში და მეორდებიან სწორედ ერთმანეთთან გადაუბმელად. ხალხურ ლექსში ვკითხულობთ:

„ბულბული ვარდზე შემოჯდა,
ენით ამბობს გალობასა,
მოირთე და მოიკაზმე
ნუ მოიშლი ქალობასა".

ხოლო ახალი ქართული სალიტერატურო ენის მემკვიდრე და ფუძემდებელი ილია ჭავჭავაძე სწერს:

„კარგი რამა ხარ, ჩემო ქვეყანავ,
ლამაზად მორთულ და მოკაზმული".

სტრიქონში ამ სიტყვათა გადაუბმელად განლაგების გამო დღემდე არავის დაუწუნებია ილია ჭავჭავაძის ეს. მაშ რატომ უნდა მიმეთითა გრიგოლ აბაშიძისათვის, რომ მან დაარღვია რაღაც არ არსებული, კ. ჭიჭინაძის მიერ გამოგონილი ნორმები და, „მორთულნი" და „მოკაზმულნი" ერთმანეთზე გადაუბმელად განალაგა სტრიქონში?

დასასრულ, პირველი ციტატის გამო კ. ჭიჭინაძე ედავება პოემის ავტორს: „რატომ არიან მშვენიერი ქალები სუფრაზე „ვაჟკაცის გულის დამღონებლები?" აკი ლამაზ ქალთა ხილვა ახალისებს ვაჟკაცის გულს, მაშ ვაჟკაცის გულის დამღონებლები კი არ უნდა დაგეწერა, არამედ ვაჟკაცის გულის გამხალისებლებიო, — მოითხოვს კ. ჭიჭინაძე. განა შეიძლება პოეტურ მეტყველებაში ამგვარი შტამპებისა და სავალდებულო „კლიშეების" დადგენა? რას დაემსგავსებოდა პოეზია, რომ ყველა პოეტი ერთსა და იმავე განწყობილებას ერთისა და იმავე სახეებით, შედარებებით, თქმებით გამოხატავდეს? ყოველი პოეტი საკუთარ მხატვრულ განსახიერებას აძლევს მოვლენას თუ განწყობილებას და სწორედ ეს არის პოეტური ხელოვნების ერთ-ერთი ძირითადი თავისებურება.

ჩვენს კლასიკურ პოეზიაშიაც და ხალხურ სიტყვიერებაშიაც ხშირად ვხვდებით მაგალითებს, როდესაც ქალის სილამაზე სწორედ ვაჟკაცის გულის დამაღონებლად, დარდისა და მწუხარების აღმძვრელად არის გაგებული და გამოხატული. ხალხურ ლექსში ნათქვამია:

„ერთმა ქალმა ადრიანად
ჩვენს ეზოზე გადიარა,
შევხედე და შემომხედა,
გული დამიდარდიანა".

ხოლო ვაჟა-ფშაველა, აღწერს რა უტურფესი ქალის მშვენებას, ამბობს:

„იქნება სამოთხე იყოს
ქვეყნად მოსული ციდანა,
ვაჟკაცის გულის ჭირია
გადამგდებელი ჰკვიდანა".

მაშ შესაძლებელი ყოფილა, რომ პოეზიაში ქალის სილამაზე განსახიერებულ იქნას არა მარტო ვაჟკაცის გულის გამახალისებელ ძალად, არამედ დამღონებლადაც, დარდისა და სევდის აღმძვრელადაც.

ჩვენ დაწვრილებით განვიხილეთ კ. ჭიჭინაძის ყველა შენიშვნა პირველი ციტატის გამო და ნათლად დავინახეთ ყოველი მათგანის სრული უსაფუძვლობა და უმართებულობა. შეუძლებელი იქნება ასევე დაწვრილებით და გამოუკლებლად გავარჩიოთ ყველა სხვა შენიშვნა კ. ჭიჭინაძისა. ეს მეტად შორს წაგვიყვანს, დიდ დროსა და ადგილს წაგვართმევს. მაგრამ ზოგიერთ მათგანზე მაინც შევჩერდებით.

გრ. აბაშიძის პოემიდან ჩემს მიერ ამოწერილ იმ სტრიქონების განხილვისას, რომლებიც ქართული ლაშქრის საბრძოლოდ შემართების სურათს გვიხატავენ, კ. ჭიჭინაძე ყოვლად დაუსაბუთებლად უსაყვედურებს პოეტს, რომ იგი ქართველ მხედართა ბედაურების შესახებ ამბობს:

„იდგნენ კოხტანი და დახატულნი
და უღელავდათ ქარში ფაფარი",

კ. ჭიჭინაძე მოითხოვს, მაინცა და მაინც „თითქოს დახატულნი" ან „ვით დახატულნი" უნდა დაეწერაო. და კიდევ: ქარს რად დაარღვევინა სტატიურად მოფიქრებული სურათიო? ზედმეტია ამ შენიშვნების კრიტიკა. აქ დახატული სურათი სრულებითაც არ არის სტატიური და უმოძრაო. აქ მერნები აღვირებს გლეჯენ ხელიდან მხედრებს და ლაგამებს ხრავენ, აქ ცა ზანზარებს მხედართა სიმღერით, ხოლო ცხენის ფეხთა მტვერი ნისლს აყენებს. მთელ ამ სურათს თავს დაჰფრიალებს „შვიდთ სამთავროს დროშა შვიდფერი". სად არის აქ სურათის სტატიურობა?

ერთად-ერთი მართებული შენიშვნა, რომელიც „ციტატების" ავტორმა მისცა „გიორგი მეექვსეს" ავტორს, არის ის, რომ ქართველი ლაშქრის შეკრების აღმწერ ამ სურათში მართლაც გრამატიკულად იმგვარად არის დალაგებული ფრაზები, რომ გამოდის, თითქოს ცას ცხენების სიმღერა აზანზარებდა და არა მხედრებისა. ეს მართლაც ლაფსუსია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ პოეტური მეტყველება ზოგჯერ ითმენს ამა თუ იმ გრამატიკულ ნორმისაგან გადახვევას, და ასეთ შემთხვევაში პოეტური ფორმა თავისი მხატვრული სიმართლით და ორგანიულობით შეუმჩნეველს ხდის გრამატიკული კანონების დარღვევას. მაგალითად, „თორნიკე ერისთავში" ერთ ადგილას აკაკი წერეთელი გვიხატავს სურათს, როდესაც მთავარსარდალი მაღლიდან გადაჰყურებს ბრძოლის ველს:

„მოწინავე ჯარს, ტურფად დარაზმულს,
ოთხი ათასსა დაჰყურებს ჭაბუკს,
მხოლოდ იმ წამის მომლოდინესა,
როდესაც დაჰკვრენ ნაღარას და ბუკს.
ფარხმალით ხელში, გახურვებულებს
ძლივსღა უჭერენ თავს ბედაურებს:
ჭიხვინ-ხიხვინით, ტორების ცემით,
ძუა ფაფარშლით აცქვეტენ ყურებს".

თუ ამ სტრიქონებს განვიხილავთ გრამატიკული კანონზომიერების თვალსაზრისით, აშკარა შეუსაბამობას აღმოვაჩენთ: მივიღებთ, რომ ყურებს აცქვეტენ არა ბედაურები, არამედ მებრძოლი ჭაბუკები. მაგრამ ვის მოსვლია აზრად ამგვარი თვალსაზრისით განეხილა და ამ ნიადაგზე ლაფსუსად მიეჩნია ეს ადგილი „თორნიკე ერისთავისა"? პირიქით, ეს სურათი ტრადიციულად მიჩნეულია ქართული პოეზიის შედევრად ბატალურ სცენების ხატვის სფეროში და სავსებით სამართლიანადაც ალბათ, ყოველთვის როდი შეიძლება მართლწერის კანონებით შევზღუდოთ პოეტური ნაწარმოების შეფასების კრიტერიუმი. თურმე პოეზიაში შესაძლებელი ყოფილა ისეთი შემთხვევაც, როცა გრამატიკული ლაფსუსის შემცველი სტროფები მაინც პოეტური ხელოვნების ნიმუშებად გვევლინებიან.

პოემიდან ამოწერილი მესამე ციტატის, ბატალური სურათის გადმომცემი სტრიქონების განხილვისას კ. ჭიჭინაძე უსაყვედურებს გრ. აბაშიძეს, რომ მან ქართველი ჯარი ლომს შეადარა, ხოლო მონღოლთა ურდოს შემდრკალი და უკუქცეული მოწინავე ნაწილი—კანჯარს:

„და შედრკა ურდოს წინა ნაწილი,
როგორც ლომის წინ შედრკეს კანჯარი".

შეუწყნარებელიაო, გვასწავლის ჭიჭინაძე, რომ მტრის ლაშქარი უმწეო ცხოველს კანჯარს შევადაროთ, ხოლო ჩვენი ჯარი მძვინვარე ცხოველს—ლომს. აქაც კ. ჭიჭინაძე, ალბათ, ლაპარობს თავზე მოგვახვიოს ტრაფარეტი, რომლის მიხედვითაც ჩვენი ჯარი აუცილებლად უწყინარ და უმწეო ცხოველს უნდა შევადაროთ, ხოლო მტერი—მრისხანე და ძლევამოსილ ლომს.

„ქართლის ცხოვრებაში" სწერია: „და მიეტევნეს სპათა ქართველთანი, ვითარცა ლომი ჯოგთა მიმართ კანჯართასა და ვითარცა მგელი ფარათა მიმართ თხათასა" (გიორგი მეექვსეს მემატიანე). იგივე მემატიანე მოგვითხრობს, „მაშინ მიეტევნეს ქართველნი, ვითარცა ხანძარი აღტკინებული ქართა მიერ განძვინებული მდელოთა ველისათა ანუ მალნართა შინა".

დავით აღმაშენებლის მემატიანე ამგვარად აღგვიწერს თურქებთან დავითის ბრძოლის ერთ-ერთ ეპიზოდს: „შთაბრიალდა ვითარცა ორწივი და დააბნია ვითარცა კაკაბი".

„ვეფხის-ტყაოსანში" ტარიელი მოგვითხრობს ხატაველებთან თავისი ბრძოლის შესახებ: „შიკან ისრე გავერივე, გნოლის ჯოგსა, ვითა ქორი".

შეიძლებოდა მრავალი სხვა ანალოგიური მაგალითის მოყვანაც უდიდესი ისტორიოგრაფიული თუ პოეტური ძეგლებიდან. ვფიქრობთ, აღნიშნული მაგალითებიც ნათლად გვიჩვენებენ კ. ჭიჭინაძის შენიშვნის უმართებულობას.

კ. ჭიჭინაძე უსაყვედურებს „გიორგი მეექვსეს" ავტორს, რომ მან ბრძოლის ჟინით აღგზნებული ქართველი მეფის მიმართ იხმარა ეპიტეტი „მხეცქმნილი": „მეფე მხეცქმნილი ბღავდა ვეფხურად". როგორ შეიძლება ჩვენი მეფე მხეცს შევადაროთო,—უსაყვედურებს კ. ჭიჭინაძე. მაგრამ აქ ხომ ეპიტეტი მეფის ვეფხურ, ლომურ გამბედაობას მიუთითებს. ასე უნდა გავიგოთ ეს და ასევე არის გაგებული ხსენებული ეპიტეტი „ქართლის ცხოვრებასა" და „ვეფხის-ტყაოსანში". მოგვითხრობს რა მემატიანე მეფე ბაგრატისა და მისი ძის გიორგის ბრძოლას [illegible] დამპყრობელთა წინააღმდეგ, ამბობს: „აწ მიხედეთ მამინდელსა მათსა სიქველესა და მხეცქმნილებასა და სჯულისა სიმტკიცესა, მკვიდრნო საქართველოსანო". თამარის მამის გიორგი მესამეს შესახებ მემატიანე გვიამბობს: „ხოლო ესე რა ცნა ხელმწიფემან და სვე გამდიდრებულმან მკლავმან აქილევსმან და გულმან მაღნიტოვანმან მიეტევა სახედ მხეცისა".

რუსთაველი ამბობს ტარიელისა და ავთანდილის შესახებ: „მათ ლომთა მიწყივ მხეცქმნილთა, თავნი მხეცთანა ამინეს". იგივე რუსთაველი სწერს: „თუცა მხეცქმნილი ავთანდილ გულამოსკვნით და კვნესით". ავთანდილის შესახებ სხვა ადგილას ნათქვამია: „გული მხეცქმნილი გასჭრია მხეცთავე თანაბრძოლითა". ტარიელი ამბობს „გული სრულად გამიმხეცდა, თავი მხეცთა დავადარე".

ჰომეროსი ხშირად ჰექტორს და აქილევსს ადარებს მხეცს, მგელს და სხვ.

კ. ჭიჭინაძეს შეუწყნარებლად მიაჩნია გრ. აბაშიძის სტრიქონები:

„სისხლი ეცვა და სისხლი ეხურა,
ცხენიც მტრის სისხლით ჰყავდა წითელი".

— „სისხლი სითხეა და არ შეიძლება მისი ჩაცმა ან, მით უმეტეს, დახურვა", სწერს კ. ჭიჭინაძე. ნუთუ გრ. აბაშიძემ არ იცოდა ეს ელემენტალური ჭეშმარიტება, ნუთუ „გიორგი მეექვსეს" ავტორი იმას გვეუბნება, რომ მეფეს მართლა სისხლისაგან ჰქონდა შეკერილი ტანსაცმელი და ქუდი ან მუზარადი? ასეთი ანბანური, ვულგარული ინტერპრეტაცია პოეტური სახისა მართლაც რომ ყოვლად დაუშვებელი და შეუწყნარებელია. გრიგოლ აბაშიძე ხსენებულ სტრიქონებით პოეტურად გადმოგვცემს შესახედაობას მეფისას, რომელსაც ტანსაცმელიც და თავსახურიც მტრის სისხლით ჰქონდა შეღებილი და ცხენიც სისხლით შესვრილი ჰყავდა. აქ საქმე გვაქვს იმის პოეტურ გამოხატვასთან, რაც ნათქვამია ქართლის ცხოვრებაში: „დასთხევდნენ სისხლსა მათსა, რომელ ყოველნივე მეწამულად იხილებოდეს სპანი ქართველთა ცხენ კაცითურთ".

კ. ჭიჭინაძე მოითხოვს გრიგოლ აბაშიძისაგან, რომ მას ამგვარი სურათის გადმოსაცემად გაემეორებინა აკაკი წერეთლის მიერ „ნათელაში" ხმარებული მხატვრული სახე. რატომ? განა მარტო ეს ერთი სახე შეიძლება არსებობდეს პოეზიაში აღნიშნული სურათის გადმოსაცემად? აკი სხვაგვარად იქცევა შექსპირი. იგი ბრძოლის ცეცხლიდან გამოსულ კორიოლანუსის ათქმევინებს: „მე იმას ვარჩევ... ვისაც მოსწონს ეს ჩემი სისხლით მოკაზმულობა".

ასეთი უსაფუძვლო და დაუსაბუთებელ შენიშვნებზეა დამყარებული კ. ჭიჭინაძის მთელი წერილი. შეუძლებელია საერთოდ ამგვარი ანბანური საშუალებით პოეტური ნაწარმოების განხილვა, ასეთი ხერხით ყოველგვარი მხატვრული ქმნილების გაშიშვლება და პროფანაცია შეიძლება. საინტერესოა, რამდენად გაუძლებდნენ ასეთ „ტექსტუალურ განხილვას" კ. ჭიჭინაძის სტრიქონები:

„მე მაგონდება შორი დილები,
დასავლეთიდან მუდმივი ქარი,
მკლავმოხვეული გაკვეთილები,
და ქვაფენილზე სვლა შენი ჩქარი".

განა წარმოსადგენია „მკლავმოხვეული გაკვეთილები"? ან როგორ გაუძლებს კრიტიკის ჭიჭინაძისეულ მეთოდს მისივე პოემა „მარინა რასკოვა", სადაც, მაგალითად, დათვისა და გმირი შტურმანის შეხვედრა ამგვარი სახით არის გადმოცემული:

„ვაფრთხილებულ თათებით, —
ფულის ღამე ნათევი,
შეიყვარა შტურმანი,
შეიცვალა ბუნება,
შორით ებუზღუნება,
როგორც ეთერს მურმანი".

რას ნიშნავს „გაფრთხილებული თათები", როგორი შედარებაა დათვი-შტურმანი და ეთერი-მურმანი? რით გაამართლებდა კ. ჭიჭინაძე თავის „იდეების აორთქლებას" და წვიმების წვდენას"?

ეგებ უმჯობესი იქნებოდა, რომ კონსტანტინე ჭიჭინაძეს საკუთარი ლექსების მასალაზე გამოეცადა „ტექსტუალური ანალიზის" მის მიერ რეკომენდირებული მეთოდი? ეგებ მაშინ თვითონვე უკუაგდებდა მას და მაშინ მეც და გრ. აბაშიძესაც თავის თავად აგვცდებოდა „ციტატების" ავტორის წყრომა და რისხვა.

აკაკი გაწერელია

იური ტინიანოვი

გარდაიცვალა იური ტინიანოვი, დიდი მწერალი, ჩინებული მკვლევარი და გამოჩენილი წარმომადგენელი ლიტერატურის მეცნიერებისა რუსეთში.

ქართველი მკითხველი კარგად იცნობს მას რომან „კიუხლია"-ს მიხედვით, რომელიც თანამედროვე რუსული ისტორიული პროზის ერთ-ერთ საუკეთესო მიღწევად ითვლება. იური ტინიანოვის მხატვრულ მემკვიდრეობას შეადგენს აგრეთვე არანაკლებ ცნობილი ისტორიული რომანები „ვაზირ მუხტარის სიკვდილი" (რომანი გრიბოედოვზე), „პუშკინი" (ავტორმა მოასწრო მხოლოდ სამი ნაწილის გამოქვეყნება) და მოთხრობები „პოდპორუჩიკი კიჟე", „სანთლის პერსონა" და „მცირეწლოვანი ვიტუშიშნიკოვი".

დაკვირვების გასაოცარი ნიჭი, ღრმა ერუდიცია, თხრობის ორიგინალური, ვიტყოდი—განუმეორებელი მანერა და ენის ფაქიზი სისადავე,—აი რა ახასიათებდა იური ტინიანოვის პროზას. მისი ნაწერების მთავარი თემა იყო შემოქმედის ბედი ისეთს ისტორიულ ეპოქაში, როცა საზოგადოებრივი ცხოვრება განსაკუთრებით დახშულია და ფატალური აუცილებლობით მიაქანებს მხატვარს დაღუპვისაკენ. შეუდარებელი გონებამახვილობით გვიჩვენებს ი. ტინიანოვი შემოქმედის შინაგან ბიოგრაფიასა და გარე სინამდვილეს შორის აღმოცენებულ კონფლიქტს გასული საუკუნის 30-იანი წლების რუსეთის ფონზე. „გაორებული ფიქრი, გაორებული რწმენა და მათ შორის წვრილ ხიდზე—ადამიანი!" — ასეთია გზა მწერლის პერსონაჟებისა (გრიბოედოვი და სხვა).

ოსტატურად გადმოგვცემს ი. ტინიანოვი განცდების და ფიქრების ბიპოლიარობას და მისი ნაწარმოების სიტყვიერი ქსოვილიც შინაარსეულად მრავალგვარი ნიუანსის გამომხატველია, —თითქოს სიტყვებსაც დაუკარგავთ მყარი საგნობრივი საფუძველი ისევე, როგორც მის პერსონაჟებს („ვაზირ მუხტარის სიკვდილი").

როგორც მოაზროვნე და ისტორიული ჟანრის ახალი ფორმის ფუძემდებელი, იური ტინიანოვი ფართო მასშტაბის მწერალია. ამავე დროს ის იყო დიდი პატრიოტი [illegible] ქვეყნის კულტურისა და ისტორიისა. —

წიგნებმა „საღექსო ენის პრობლემა" (1924) და „[illegible]" (1929) ავტორს მოუხვეჭა რეპუტაცია უნიჭიერესი მკვლევარისა და კრიტიკოსისა. ი. ტინიანოვმა შესძინა რუსულ ლიტერატურას ჰაინრიჰ ჰაინეს ლირიკული ლექსების კარგი თარგმანი. მანვე აღმოაჩინა და უნაკლოდ გამოსცა დეკაბრისტი პოეტის კიუხელბეკერის ნაწარმოებნი.

იური ტინიანოვს დამსახურება მიუძღვის ქართული მწერლობის წინაშე: მისი ლიტერატურული რედაქციით გამოვიდა სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისას" რუსული თარგმანი (თბილისი, 1939) და კრებული „ქართული რომანტიკოსები" (ლენინგრადი, 1940).

გარდაიცვალა მწერალი, მუდამ საყვარელი ამ სტრიქონების ავტორისათვის. შეგნება, რომ მისი მაჯისცემა შეწყდა, მწუხარებისა და დანანების გრძნობით ავსებს სულს...

ზოგიერთი რამ სადავო იყო მის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, მაგრამ არასოდეს არ ყოფილა სადაო იშვიათი თვალი, სკულპტორის მარჯვენა, ბრწყინვალე ინტელექტი ამ თავისებური მწერლისა.

მართალია, ის ძალზე თავდაჭერილი იყო, — შემოქმედებაშიაც და თეორიაშიაც. იური ტინიანოვს ახასიათებდა ტაქტი და ზომიერება ძვირფასი ქვების უცთომელი და გულმოდგინე იუველირისა.

ბევრს ხიბლავდა მისი წიგნების შინაგანი ელვარება. ეს მიაგავდა ფუფუნების საგნების მოყვარულთა გატაცებას ჭეშმარიტი ბრილიანტის ელვარებით, რომელიც ამ ქვის სიღრმიდან მოდის...

ჯავაირჩი კი აღარ იმყოფება ცოცხალთა შორის!

ნიკოლოზ შენგელაიას ხსოვნას

ერთი წელიწადი შესრულდა, რაც ჩვენი კულტურის მოღვაწეთა რიგებს გამოაკლდა ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, ორდენოსანი კინო-რეჟისორი ნიკოლოზ შენგელაია.

ის ფაქტი, რომ ჩვენს შორის აღარ იმყოფება და აღარ მოღვაწეობს ნიჭიერი ხელოვანი, კვლავ ღრმა მწუხარებით ავსებს არა მარტო მის მეგობრებსა და ამხანაგებს, არა მარტო იმ მუშაკებს, რომელთაც მასთან უხდებოდათ შემოქმედებითი თანამშრომლობა, არამედ ყველა ჩვენგანს, ვისთვისაც ძვირფასია ქართული ხელოვნება და მისი მომავალი.

უდავოა, რომ ნიკოლოზ შენგელაიამ წარუშლელი კვალი გაავლო ქართული კინო-ხელოვნების ისტორიაში. იგი ერთი მათგანი იყო, რომელნიც იბრძვიან და ილწვიან ქართული კინოხელოვნების ამაღლებისათვის, მისი სპეციფიურობისათვის. ნიკოლოზ შენგელაიას მიერ დადგმულ ფილმში „ელისო" გამოჩნდა ნაციონალური თავისებურება ქართული კინოსურათისა. არა მარტო კინოსურათი „ელისო", არა მარტო „ნარინჯის ველი", არამედ ნ. შენგელაიას მიერ არა ქართულ თემატიკაზე და მასალაზე შექმნილი ფილმები (მაგ. „26 კომისარი") ამჟღავნებენ ამ შესანიშნავი ხელოვანის მხურვალე ტემპერამენტს, სიცოცხლისა და სიხარულის დამამკვიდრებელ დაუცხრომელი ძიების პათოსით გამსჭვალულ განწყობილებას.

ის, რაც ნ. შენგელაიამ თავისი ხანმოკლე შემოქმედებით მოასწრო, იყო მხოლოდ ბედნიერი დასაწყისი უეჭველად უფრო ფართო შინაარსიანი შემოქმედებითი ცხოვრებისა. ნ. შენგელაიას პოტენცია არსებითად გაუშლელი დარჩა. ცხოვრებამ იგი დიდი გამოცდილებით აღჭურვა, მისმა ნიჭმა სიმწიფეს მიაღწია, მას უკვე ჰქონდა ყველა შესაძლებლობა შეექმნა არა ერთი და ორი ისეთი ნაწარმოები, რომელიც შთამომავლობისათვის სამუდამოდ აღბეჭდავდა ქართველი ხალხის სახელოვან ბრძოლასა და შრომას, ქართველი ხალხის ისტორიის ყველაზე საინტერესო ცხოველმყოფელ მომენტებს — ქართველი ხალხის დაძაბული ბრძოლით აღსავსე თავგადასავალს სამამულო ომის პერიოდში. ამ დიდი საქმის შესრულება ნ. შენგელაიას არ დასცალდა, და ვიგონებთ რა ღრმა გულისტკივილით ძვირფას ამხანაგსა და მეგობარს, ღრმად გვწამს, რომ ქართული კინოხელოვნების მოღვაწენი ბრწყინვალედ და სასახელოდ გააკეთებენ იმ საქმეს, რომელსაც მუდამ ჭაბუკური გატაცებით ემსახურებოდა ნიკოლოზ შენგელაია.

ი. აბაშიძე, ლ. ქიაჩელი, ს. ჩიქოვანი, გ. ლეონიძე, ბ. ჟღენტი, ალ. ქუთათელი, დ. შენგელაია.

„ნაცარ-ქექია" ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახელობის თეატრში

ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახელობის სახელმწიფო თეატრმა მიმდინარე სეზონის მორიგ პრემიერად წარმოადგინა გ. ნახუცრიშვილისა და ბ. გამრეკელის ოთხმოქმედებიანი კომედია „ნაცარქექია".

პიესის ავტორებმა თავიანთი დრამის სიუჟეტად ცნობილი ქართული ზღაპარი „ნაცარქექია" გამოიყენეს. როგორც ცნობილია, ხალხმა ამ შესანიშნავ ქმნილებაში იშვიათი მხატვრული სისავსით გამოხატა თავისი მრავალსაუკუნოვანი სიბრძნე, გამოცდილება, შეხედულებანი სოციალურ გარემოსა და ადამიანებზე.

გ. ნახუცრიშვილისა და ბ. გამრეკელის განზრახვა—მიეცათ ჩვენი ბავშვებისათვის ზღაპრულ სიუჟეტზე აგებული დრამატული ნაწარმოები, მისალმების ღირსია. ავტორებმა, როგორც ეს სპექტაკლიდან ჩანს, ხალხური ზღაპარი სიუჟეტურად გააფართოვეს, შიგ შეიტანეს ახალი სიტუაციები და პერსონაჟები, რითაც მას მძაფრი სოციალური ხასიათი და დანიშნულება მოუპოვეს. მივიღეთ მთლიანი და დასრულებული სცენიური ნაწარმოები, გონებამახვილურად აწყობილი დიალოგებით და მხატვრული დრამატიული სიმძაფრით.

მაგრამ საჭიროდ მიგვაჩნია ავტორებს ერთი შენიშვნა მაინც მივცეთ: პიესა ზედმეტად დატვირთულია, გრძელია. მისი მოსმენა, მოუხედავად ხალისიანი სიტყვებისა, ჰლის მაყურებელს, მით უმეტეს მოზარდი ასაკის ბავშვებს. პიესის შემოკლება სავსებით შესაძლებელია. ამით მოიგებს, როგორც პიესა ისე მაყურებელიც.

ახლა იმის შესახებ, თუ როგორ გამოიყენა თეატრმა ეს მადლიანი დრამატიული მასალა და როგორი ინტერპრეტაცია მისცა მას?

წინასწარ უნდა აღინიშნოს, რომ ზღაპრის სცენაზე განსახიერება რთული და ძნელი საქმეა. ზღაპარში ჭარბად არის ფანტაზია, მოულოდნელი გადასვლა. ზღაპრის მოქმედება და ხასიათი სცილდება რეალურ შესაძლებლობას. ამიტომ მისი სცენიური განსახიერება რეჟისორისაგან მოითხოვს გამომგონებლობას, ისეთი მხატვრული ხერხების გამონახვას, რაც უზრუნველყოფს პიესის აზრის ზუსტად მიტანას მაყურებლამდე.

სპექტაკლის დამდგმელმა სახალხო არტისტმა, რეჟ. დოდო ანთაძემ დიდი ოსტატობით გახსნა პიესის ძირითადი იდეა, მისი მორალური აზრი და ჩვენს მოზარდ თაობას საზამთრო არდადეგებისათვის მისცა მშვენიერი საჩუქარი —მხიარული სანახაობა. რეჟისორული შთანაფიქრი და გამომგონებლობა ყოველ მიზანსცენას, ყოველ დიალოგსა და სცენას ატყვია. განსაკუთრებით ეს ითქმის მეფე დახტინგირ მრისხანის სასახლესა, დევების გამოქვაბულისა და საფინალო ნაწილში გათამაშებული სცენების შესახებ. სწორედ ამ მომენტებში იყო საშიშროება გაუბრალოებისა, მხატვრული უგემურობისა. მაგრამ აქ გაიმარჯვა რეჟისორმა. სპექტაკლი ოსტატურად არის შეკრული და განვითარებული.

პიესა დიდ საშუალებას აძლევს მსახიობებს სცენური შესაძლებლობის გამომჟღავნებისა და აქტიორული ნიჭის გამოვლინებისათვის. უნდა ითქვას, რომ სპექტაკლში მონაწილე მსახიობები ყველა გულმოდგინედ და, რაც მთავარია, ბუნებრივად და მართლად განასახიერებს დაკისრებულ როლს.

მთავარი როლის—ნაცარქექიას — შემსრულებელმა მსახ. იპ. ხვიჩიამ სწორად გაიგო ნაცარქექიას ბუნება, მისი დანიშნულება პიესის მთელ განვითარებაში. იგი ზომიერად, რაც შეიძლება თავდაჭერილად გვიხატავს ნაცარქექიას სახეს. მოხერხება, გამჭრიახობა, ეშმაკობა და გონებამახვილი გამომგონებლობა ნაცარქექიას იხსნის ყოველთვის ფათერაკისა და გასაჭირისგან. ენა მიიყვანს მას განწირულებამდე, მაგრამ იგივე ენა იხსნის უბედურებისაგან. მისი მოქმედების ძირითადი აზრია „ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსა". მსახიობი იპ. ხვიჩია ოსტატურად იყენებს ბუნებრივ დიალოგებს, აულელვებლად ანვითარებს როლს. მაგრამ მსახიობი მეტყველებაში ვერ იცავს აღმოსავლურ აქცენტს, რაც ხელს უშლის სპექტაკლის მთლიანობას. ეს ნაკლი იოლად გამოსასწორებელია.

დამსახურებული არტისტი ვ. ჩხიკვაძე ჩვეული დამაჯერებლობითა და გულწრფელობით ასრულებს თომას როლს. მსახიობმა იშვიათი სიზუსტით წარმოგვიდგინა ღარიბი გლეხის დაჩაგრული ადამიანის სახე.

მოულოდინს გადააჭარბა მეფე დახტინგირ მრისხანეს როლში მსახ. გრ. კოკელაძემ. ეს როლი გამოხატავს უნებისყოფო, ზანტ, მაგრამ ამაყ და კადნიერ ადამიანს, იგი გონებაჩლუნგია, სწორედ ამგვარად გამოსახა იგი მსახიობმა. განსაკუთრებით კარგი იყო ნაცარქექიასა და დახტინგირ მრისხანის შეხვედრის სცენა.

ყაფლანის როლში გამოვიდა ვ. გვენცაძე. მსახიობმა წარმოგვიდგინა მდიდარი, შეუბრალებელი და ანგარებიანი ადამიანი. ეს როლი მშვენივრად დაძლია მსახიობმა. მას ამ როლის განსახიერებაში დაეხმარა წარმოსადეგი გარეგნობაც.

პირველად ვნახეთ ჩვენს სცენაზე ახალგაზრდა მსახიობი ნ. ქუთათელაძე. ამ სპექტაკლში მან შეასრულა ვახუშტის როლი. პირველსავე გამოსვლით ნ. ქუთათელაძემ გამოამჟღავნა უდავო სცენიური ნიჭი. როლი მან ბუნებრივ ხაზებში განავითარა. მიამიტია, უდარდელი და გონებაჩლუნგი ვახუშტი. ასეთი იყო მსახიობის მიერ გააზრებული ტიპიც.

გრ. ნაცვლიშვილის ვეზირი ცბიერი, გაუტანელი და მოხერხებულია. იგი იბრძვის სახელისა და დიდებისათვის. ამ როლის მოსაწონი განსახიერება მსახიობის ზრდის მაჩვენებელია.

მსახ. თ. მუსერიძის—მართა, ისევე, როგორც ზღაპარშია, ანჩხლი, გაუმაძღარი და შეუბრალებელია.

სპექტაკლის ანსამბლს და მხატვრულ მთლიანობას ხელს უწყობდნენ მსახიობები: მეგრელიშვილი (დევი), პ. გაბუნია (იბრუხტი), მ. ფხაკაძე (თამრო), გ. ჩიქოვანი (გიო), დ. ქუთათელაძე (მოსამართლე), შ. თორთლაძე (ყარაული) და სხვ.

სპექტაკლი წარმატებით გააფორმა და კოსტუმებიც კარგად გამოსძებნა ახალგაზრდა მხატვარმა გ. ფოცხიშვილმა. კომპოზ. ვ. კურტიდის მუსიკა ხელს უწყობდა პიესის ხალისიანი ბუნების გამოვლინებას.

გ. სამხარაძე

ქრონიკა

აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობის გეგმა

აჭარის ასს რესპუბლიკის სახელმწიფო გამომცემლობა 1944 წლის განმავლობაში გამოსცემს: აჭარის საბჭოთა მწერლების მიერ სამამულო ომისადმი მიძღვნილ ორ კრებულს, ნ. მალაზონიას პოემას „სტალინგრადს" და ლექსების კრებულს, პ. ლორიას რომანს „საუკუნის დაბადებას", კ. რუსიძის რომანს „სისხლიან ფურცლებს", შ. შუბლაძის ლექსების კრებულს, დოც. ა. ჩავლეიშვილის წიგნს „პატრიოტიზმის იდეები ქართულ ლიტერატურაში", ე. ჩიქოვანის „სტალინგრადის დღიურს" მ. ვარშანიძის ლექსების კრებულს, ა. მოლჩანინოვას საბავშვო წიგნს „ნანას" და სხვ.

ლიტერატურული ინსტიტუტის შრომები

საქ. მეცნიერებათა აკადემია უახლოეს ხანებში აკად. კ. კეკელიძის რედაქციით გამოსცემს ლიტერატურული ინსტიტუტის შრომების პირველ ტომს.

ამ ტომში მოთავსებულია: აკად. კ. კეკელიძის, პროფ. ალ. ბარამიძის, მიხ. ჩიქოვანის, გ. ჟიჟნაძის, ქ. სიხარულიძის, გ. აბზიანიძის და სხვათა მეცნიერული ნაშრომები.

საქ. მუზეუმის მოამბე

უახლოეს ხანებში გამოვა საქართველოს მუზეუმის მოამბე, ტომი მე-13, სადაც მოთავსებულია პროფ. ბ. კუფტინისა და პროფ. გ. ნიორაძის მეცნიერული შრომები.

ფოთის სახელმწიფო თეატრში

ამხ. ბერიას სახელობის ფოთის სახელმწიფო თეატრმა მიმდინარე სეზონი გახსნა კ. სიმონოვის პიესით „მელოდე". პიესა დადგა ახალგაზრდა რეჟისორთა შემოქმედების საკავშირო დათვალიერების მონაწილემ თ. ლორთქიფანიძემ, მხატვრულად გააფორმა ნ. კილასონიძემ. წარმოდგენამ წარმატებით ჩაიარა.

ამჟამად თეატრი მუშაობს კ. ბრაგინის და გ. ტოვსტონოგოვის პიესის „1940 წლის გაზაფხულის" დადგმაზე. პიესას სდგამს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ნ. გოძიაშვილი, მხატვრულად აფორმებს გრიბოედოვის თეატრის მთავარი მხატვარი ბ. ლოქტინი. სპექტაკლში მთავარ როლებს ასრულებენ მსახიობები: თ. ლორთქიფანიძე, ქ. კოლხიდელი, მ. კანდელაკი, ა. მაგრაქველიძე, ი. მიქიაშვილი, ა. დობორჯგინიძე და სხვ.

საქ. მხატვართა კავშირის ახალი გამგეობა

1943 წლის დეკემბრის ბოლო რიცხვებში შესდგა საქართველოს საბჭოთა მხატვრების საერთო კრება, რომელმაც მოისმინა ამხ. ს. დონაძის მოხსენება მხატვართა კავშირის მუშაობისა და ამოცანების შესახებ.

მოხსენების გარშემო აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ მოხდა საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირის გამგეობისა და სარევიზიო კომისიის არჩევნები.

გამგეობაში არჩეულ იქნენ სახალხო მოქანდაკე ი. ნიკოლაძე, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწენი მ. თოიძე, ლ. გუდიაშვილი და სტალინური პრემიის ლაურეატი უ. ჯაფარიძე, მხატვრები: შ. მამალაძე, ქ. მალალაშვილი, დ. კაკაბაძე, აპ. ქუთათელაძე, ს. ნადარეიშვილი, ლ. გრიგოლია, ლ. ლემანჟავა, ვ. თოფურიძე და პ. ბლიოტკინი.

სარევიზიო კომისიაში არჩეულ იქნენ: კ. გძელიშვილი, ნ. კანდელაკი და ვ. შერპილოვი.

საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირის გამგეობის თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა მხატვარი შალვა მამალაძე, გამგეობის პასუხისმგებელ მდივნად ლ. ლემანჟავა.

კავკასიის დაცვისადმი მიძღვნილი სიმფონია

ორშაბათს, 10 იანვარს, საქფილარმონიის სიმფონიური ორკესტრი შ. აზმაიფარაშვილის დირიჟორობით პირველად საჯაროდ შეასრულებს სტალინური პრემიის ლაურეატის შ. მშველიძის ოთხნაწილიან სიმფონიას, რომელიც ავტორმა კავკასიის გმირულ დაცვას მიუძღვნა.

იმავე კონცერტზე მეორე განყოფილებაში მომღერალი მ. კუსევიცკი ორკესტრის თანხლებით შეასრულებს არიებს „ჯამბაზებიდან", „ბოჰემიდან" და „ტრავიატადან".

ოფენბახის „პერიკოლა" თბილისის ოპერის თეატრში

ფალიაშვილის სახელობის ლენინის ორდენოსანი ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრი ამჟამად მუშაობს ოფენბახის სამ-მოქმედებიან კომიკური ოპერის „პერიკოლას" დადგმაზე.

ოპერას სდგამს რსფსრ დამსახურებული არტისტი ვ. კანდელაკი, მხატვარი ა. ცესევიჩი, დირიჟორი დ. მირცხულავა. ცეკვას ხელმძღვანელობს სტალინური პრემიის ლაურეატი ვ. ჭაბუკიანი.

მთავარ როლებს შეასრულებენ: დამს. არტისტები: ნ. ხარაძე, ტ. შარატა-დოლიძე, შ. ელიოზაშვილი, ი. მოლჩანოვა, ვ. კანდელაკი და არტისტები: ბ. კრაველიშვილი, გ. გოგიჩაძე, ლ. ეპიტაშვილი და ნ. გოლუბევა.

პრემიერა 11 იანვარს იქნება ნაჩვენები.

სარედაქციო კოლეგია:
ო. ეგაძე, გ. ნატროშვილი (პ.-მგ. რედაქტორი), შ. რადიანი, გ. ქიქოძე, ს. ჩიქოვანი, ვ. წულუკიძე, მ. ჭიაურელი.

რედაქციის მისამართი: მაჩაბლის ქუჩა № 18, (მწერალთა სახლი), ტელეფონი 3-47-10.

ლ. პ. ბერიას სახელობის პოლიგრაფიული კომბინატი „კომუნისტი". თბილისი, ლენინის ქ. № 28.

უე 00006